

AUTORKA:

Natalia Dullek – Uczennica III LO im. Marynarki Wojennej RP

KOMENTARZ I OPRACOWANIE DANYCH:

prof. dr hab. Barbara Fatyga – Kierownik Katedry Metod Badania Kultury

i Ośrodka Badań Młodzieży w ISNS UW

RAPORT Z BADANIA NATALKI:

KIM JEST NASTOLATEK?

Gdynia-Warszawa-Milanówek lipiec 2020 – luty 2021

SPIS TREŚCI

UWAGI WSTĘPNE.....	2
CZĘŚĆ I: O POMYŚLE.....	5
NATALKA O SWOICH INTENCJACH.....	5
NATALKA O METODOLOGII, REALIZACJI I OPRACOWYWANIU WYNIKÓW BADANIA.....	8
NATALKA O BADANYCH I O KORZYŚCIACH DLA NIEJ SAMEJ	12
KOMENTARZ O WIEDZY	15
KOMENTARZ O METODOLOGII	17
NATALKA: PYTANIA DO BADANYCH.....	18
KOMENTARZ O POTRZEBIE METRYCZKI.....	21
CZĘŚĆ II: WYNIKI.....	24
NATALKA: PYTANIE 1, DO KTÓREJ KLASY IDZIESZ PO WAKACJACH?	24
NATALKA: PYTANIE 2, ZACZNIEMY DOŚĆ POWAŻNIE – KTO JEST TWOIM IDOLEM?	30
NATALKA, PYTANIE 3, CZY MASZ WYBRANY KIERUNEK STUDIÓW?.....	43
NATALKA: PYTANIE 4, CO MIAŁO WPŁYW NA TWÓJ WYBÓR?	47
NATALKA: PYTANIE 5, CZY CZUJESZ SIĘ PEWNIE W SWOIM WYBORZE?.....	52
NATALKA: PYTANIE 6, CZYM SIĘ INTERESUJESZ? Zaznacz wszystko, co Ciebie interesuje + możesz dodać swoje	53
NATALKA: PYTANIE 9, CZY SĄ TEMATY, O KTÓRYCH CHCIAŁBYŚ WIEDZIEĆ COŚ WIĘCEJ? JEŚLI TAK, TO JAKIE? (to może być rekrutacja, moda męska, własny biznes, co tylko chcesz)	53
KILKA OGÓLNYCH WNIOSKÓW Z MEGA TABELI.....	64
NATALKA: PYTANIE 7, KTÓRE FORMY PRZEKAZU SĄ DLA CIEBIE CZYMŚ CODZIENNYM? <i>których używasz/oglądasz najczęściej?</i>	65
NATALKA: PYTANIE 8, CZEGO CI BRAKUJE W TWOJEJ SZKOLE?	67
NATALKA: PYTANIE 10 KIM JEST NASTOLATEK? <i>możesz tu podzielić się swoją opinią jak i napisać coś dodatkowego ;))</i>	71

UWAGI WSTĘPNE

W lipcu 2020 roku dostałam niecodziennego *maila* od Natalii Dullek, uczennicy III Liceum Ogólnokształcącego z Gdyni, która sama zaprojektowała badanie nastoletniej młodzieży oraz przeanalizowała jego wyniki. Nawiązałyśmy bliższy kontakt i zgodziłam się *trochę* Jej pomóc przy opracowywaniu i interpretacji zebranych danych. Zwrotną pocztą otrzymałam duży materiał w arkuszach *Excel*, który przejrzałam, a następnie starałam się poprawić to, co poprawić się dało. Z powodów częściowo pozamerytorycznych, a częściowo merytorycznych (konieczność zakodowania całego materiału jeszcze raz) obiecana przeze mnie pomoc rozciągnęła się w czasie, ale uzyskane przez Natalkę wyniki warte są upublicznienia chociażby dlatego, że od paru lat badań młodzieży realizuje się znacznie mniej niż wcześniej.

Poprosiłam też Autorkę by sama opisała, co skłoniło Ją do podjęcia takiego przedsięwzięcia i jak je zrealizowała. W ten sposób Natałka spróbowała spełnić elementarną zasadę jawności warsztatu badawczego. Oczywiście, mimo tych zabiegów, przedstawione poniżej wyniki nie pochodzą z profesjonalnego badania, spełniającego wymogi naukowego rzemiosła. Przede wszystkim z powodu cech tzw. próby czyli, w tym wypadku, zbiorowości młodych ludzi, którzy odpowiedzieli na pytania Natalki (por. niżej). Badanie nie daje też podstaw do wnioskowania o całości świata nastolatków (i grona młodych dorosłych, głównie studentów, którzy wzięli udział w badaniu – por. niżej, wykres 1).

Uzyskany materiał warto potraktować inaczej: jako duże badanie jakościowe, eksploracyjne. I tak też zrobiłam. Znamienne jest bowiem również to, że na pytania Nataliki odpowiedziała znacznie większa liczba respondentów (N=4.979 młodych ludzi) niż wynoszą standardowe próby badawcze (zwykle oscylujące w naszym kraju między N=700 a N=1200 osób¹). Jakkolwiek zatem szczegółowe wyniki mówią wyłącznie o zbadanej zbiorowości, to wnikliwemu badaczowi czy praktykowi pracującemu z młodzieżą mogą dostarczyć interesującego i inspirującego wglądu w stany świadomości licznej i zróżnicowanej grupy młodych ludzi. Ponadto, już w trakcie opracowywania, analizy i interpretacji danych stały się źródłem wielu ciekawych hipotez, które można byłoby sprawdzić w badaniach na reprezentatywnych próbach młodzieży i młodych dorosłych.

W tym nietypowym raporcie przeplatają się dwa głosy: Autorki badania i jego komentatorki. W moich komentarzach nie mogłam uniknąć uwag krytycznych co do szczegółów tego niecodziennego przedsięwzięcia, ale mam nadzieję, że zostaną one potraktowane jako życzliwe rady na przyszłość zarówno przez Autorkę, jak i przez ciągle licznych *domorosłych badaczy*, (często nauczycieli albo studentów jednym uchem słuchających o zasadach prowadzenia badań społecznych) wyobrażających sobie, że *każdy może strzelić ankietkę i że to przecież żadna sztuka*. No więc ta praca dowodzi, że to jest sztuka i to niełatwa. Oczywiście moje komentarze nie stanowią podręcznika poprawnego prowadzenia badań ilościowych przy pomocy tak trudnego narzędzia jak kwestionariusz wywiadu

---

¹ A tak zwane badania jakościowe na ogół dotyczą co najwyżej kilkudziesięciu osób.

(zwany ankietą). W wielu sprawach zmuszona byłam odsyłać Czytelników i Autorkę badania do specjalistycznej literatury, co znalazło niejaki wyraz w przypisach zawierających dokładne adresy bibliograficzne.

CZEŚĆ I: O POMYŚLE

NATALKA O SWOICH INTENCJACH

11 marca 2020 życie każdego nastolatka zmieniło się diametralnie. Po ogłoszeniu nauczania zdalnego, nowa rzeczywistość szkolna przestała przypominać tradycyjną szkołę. Gdy niosłam trzy walizki, nie podejrzewałam, że przez następne pół roku mój kontakt fizyczny ze światem zewnętrznym ograniczy się do wyjścia do osiedlowego sklepu. Czas *lockdownu* dał nam, młodzieży, mnóstwo czasu, który bardzo trudno było produktywnie spożytkować. “Generacja Z”, czyli ludzie urodzeni na przełomie drugiego tysiąclecia, przeniosła kolejną sferę swojego życia do Internetu. Wirtualne życie rozprzestrzenia się stopniowo od kilkunastu lat za sprawą rosnącej liczby społeczności internetowych. Mówi się o nas, że jesteśmy *przyklejeni* do ekranów, uzależnieni od technologii, chociaż przeciętny nastolatek od razu temu zaprzeczy. Obecnie jednak ponad 12 godzin dziennie (połowę życia) spędzamy przed ekranem, co wskazuje na to, że czas owej zależności dopiero się rozpoczyna.

Jesteśmy zupełnie niezależnym pokoleniem, dla którego codziennością są lekcje na *Zoomie* czy kontakty z ludźmi z całego świata, nawet jeśli to tylko komentarze pod nowym filmem *influencera*. Jesteśmy otoczeni przez coraz większą liczbę mediów, które pokazują nam coraz różniejszych ludzi. Miejsce gwiazd filmowych zajęli nastoletni *youtuberzy*, a dzięki temu codziennie wyznaczone są nowe trendy i nurty popkultury. Za pośrednictwem platform *socialmediowych* oraz komunikatorów społecznościowych, przepływ informacji jest szybszy niż kiedykolwiek: możesz obserwować ludzi z najróżniejszych części świata, robić zakupy w wielkich chińskich koncernach i znaleźć pięć innych osób, które

interesują się historią dwudziestolecia międzywojennego w Iranie. Żyjemy jednocześnie w czasach największej akceptacji, jak i nietolerancji dla braku poglądów. Widzimy wiele zagrożeń w najbliższej przyszłości, a przewidywania międzynarodowych organizacji nie są zachęcające. Wszystkie te czynniki składają się na wiele nowych cech, jak i wyzwań stawianych młodemu człowiekowi w obecnych czasach, co mocno uwydatniło się podczas ograniczonego kontaktu z „tradycyjnym” światem i przeniesieniem jednej z najbardziej niezmiennych przez lata struktur – szkolnictwa – do Internetu.

Po spędzeniu trzech miesięcy na internetowej (oraz szesnastu latach na rzeczywistej) obserwacji zamkniętych bezradnych rówieśników, którzy podczas pandemii zaczęli poważniej myśleć o przyszłości, postanowiłam rozeznaczyć się w potrzebach współczesnych nastolatków. Jaki jest przeciętny nastolatek? Jakie ma plany, czym się interesuje, co robi codziennie po zakończeniu *e-lekcji* (albo w ich trakcie)? Czy wie kim jest? A w sumie to kim jest nastolatek?

Gdy zostaliśmy zamknięci w domach, wielu z młodych ludzi zaczęło odczuwać presję zrobienia „czegoś”. Wreszcie jest czas na przeczytanie książek, które chciałeś przeczytać całe życie. Wreszcie można napisać ten esej, do którego chciałeś usiąść od lat. Wraz z rosnącą ilością czasu spędzanego w jednym pomieszczeniu, większości z nas zaczęła się udzielać atmosfera wątpliwości. Z powodu posiadania większej ilości czasu niż kiedykolwiek, wiele z nas zaczęło się poważnie zastanawiać nad rzeczami, które na co dzień były dla nas oczywiste lub odkładane na ostatnią chwilę. W końcu mając tyle wolnego czasu, możesz wreszcie zacząć poważnie myśleć o swojej przyszłości. Pojawia się

wtedy zasadnicze pytanie – czy można poważnie myśleć o czymś tak nieprzewidywalnym? W czasach pandemii przyszłość stała się mniej pewna, niż kiedykolwiek, a presja związana z planami na przyszłość wśród moich rówieśników zaczynała być coraz bardziej odczuwalna. Ci, którzy lepiej znosili nowe warunki, zdawali się nadal być zupełnie nietknięci jakimkolwiek stresem, jednak większość młodych ludzi, w tym również i ja, zaczęło odczuwać nowy rodzaj stresu. Zmieniona rutyna, nowa rzeczywistość, mniej ruchu, wychodzenia ze znajomymi w zamian za kilkanaście godzin dziennie przed ekranem komputera. To wszystko zaczęło również wpływać na moją samoocenę, chęci do działania, jak i ogólne funkcjonowanie. Nie byłam w tym sama – zmiana sytuacji sprawiła, że wielu z moich bliskich nie dawało sobie rady z rzeczywistością, czuło się jeszcze bardziej pogubionych w obecnym świecie. Świat i tak się za szybko zmienia, a teraz wszystkie wcześniejsze predykcje zdają się być jeszcze bardziej niestałe, nieistotne. Dlatego też chciałam spożytkować moje zainteresowanie, obserwacje i wiedzę, którą zdobyłam wyszukując informację na temat swojej potencjalnej przyszłości, aby troszkę pomóc odnaleźć się tym osobom, które nie miały dobrego nauczyciela-przewodnika, bardzo zaangażowanych rodziców czy – po prostu – kompulsywnie wyszukują informacji na temat uczelni wyższej, zamiast słuchać na lekcjach on-line (jak ja). Pierwsza motywacja znaleziona – musiałam jeszcze zaplanować działanie.

W momencie gdy zaczęłam wszystko rozpisywać na czynniki pierwsze, uderzyła mnie pewna istotna prawda – tak naprawdę nie wiem jaki jest przeciętny nastolatek. Sama dorastałam w swoistej bańce, więc aby opracować obiektywnie użyteczny projekt, musiałam najpierw rozeznąć się w potrzebach potencjalnych odbiorców. Gdy przeglądałam badania, nie znalazłam niczego, co by odpowiadało moim celom. Chciałam zrobić jak najbardziej

trafną analizę, więc zaczęłam szukać odpowiedzi na wiele pytań od wielu ludzi. Brak wystarczającej informacji pchnął mnie ku jednoznacznej konkluzji – jeśli nie mogę znaleźć odpowiedzi na moje pytania, będę musiała zdobyć je sama. Tak powstał pomysł, aby przeprowadzić badanie. Znaczyło to, że będę musiała zebrać ogrom danych w stosunkowo krótkim czasie – rozmowy indywidualne, nawet mailowe czy przez komunikatory, wydały się nieefektywne czasowo. Wtedy właśnie postanowiłam zrobić coś zupełnie innego, podejść do „rozmów z nastolatkami” z innej strony.

NATALKA O METODOLOGII, REALIZACJI I OPRACOWYWANIU WYNIKÓW BADANIA

Zaplanowałam formułę „wywiadu” – kilka podstawowych informacji na temat ankietowanego, jego wzorce, pasje, zainteresowania, plany na przyszłość (jakie, jak bardzo jest co do nich pewny i co na nie wpłynęło), ulubione formy przekazu, czego mu brakuje w szkole oraz kim w sumie jest ten nastolatek? Pytania zapisałam, wrzuciłam je w ankiety *google*, po czym stworzyłam odpowiedni formularz i wysłałam go w świat.

Pomysł był spontaniczny, czego trochę obecnie żałuję. Moim głównym celem było uzyskanie dwustu odpowiedzi z różnych szkół, aby dowiedzieć się do kogo powinnam adresować mój projekt. Przeglądałam magazyny dla młodzieży, różne strony na temat wiedzy „nastoletniej”, ale tak naprawdę jedynym pewnym źródłem wiedzy o młodych ludziach są oni sami. Pod wpływem impulsu usiadłam, otworzyłam kwestionariusze *google*, napisałam wszystko, o czym tylko pomyślałam. Zależało mi przede wszystkim na określeniu co najbardziej wpływa na młodego człowieka, czym się interesuje i o jego plany na przyszłość, aby móc dostosować do nich mój projekt prospołeczny, który był

głównym powodem przeprowadzenia badań. Zależało mi, aby odejść od struktury sztywnego, oderwanego od rzeczywistości badania, zastępując ją namiastką konwersacji, dialogu o obecnej sytuacji młodzieży, edukacji, przewidywaniach na przyszłość. Nawet forma badania nie przypominała poważnego kwestionariusza, co pozwoliło na uzyskanie bardzo naturalnych odpowiedzi. Dzięki temu był to głos prawdziwych młodych ludzi, z prawdziwymi pasjami, marzeniami, obawami. Chciałam uzyskać jak najbardziej zróżnicowane spojrzenie na problemy młodzieży, więc porzysyłałam ankietę do ludzi z różnych środowisk. Początkowo plan obejmował koszalińskie szkoły średnie. Było to dla mnie bardzo wstydliwe – musiałam prosić znajomych o wypełnianie *dziwnych* ankiet. Pomimo pozytywnego odzewu i wielu pochwał dotyczących samego zamysłu, czułam się niekomfortowo, gdy pomyślałam, że ankietowani mogliby robić coś znacznie ciekawszego. Coś tak błałego jak wypełnienie minutowej ankiety sprawiało, że czułam się wdzięczna każdej osobie, która ową minutę, zamiast na oglądanie *tiktoków*, poświęciła na wypowiedzenie się o swoim nastoletnim życiu. Moja szkoła jest o tyle wyjątkowa, że rozsyłanie ankiet jest codziennością – szczególnie uczniowie matury międzynarodowej wrzucają setki ankiet, które zbierają setki odpowiedzi (wiem z doświadczenia). Natomiast byłam świadoma, że w innych środowiskach nie jest to aż tak popularne, a sam fakt prowadzenia badań w młodym wieku sprawiał, że ludzie patrzyli na mnie jak na dziwoląga (czasem w pozytywnym, czasem w negatywnym tego słowa znaczeniu). Rozesłałam ankietę do kilku znajomych, którzy mieli kontakty w koszalińskich szkołach średnich, wstawiłam ją również na swoją tablicę na *Facebook'u*. Była to przekazywana z rąk do rąk mała ankietka, której „ofiarami” mieli być głównie moi znajomi.

Spodziewałam się maksimum trzystu odpowiedzi *przy dobrych wiatrach*. Jednak dzięki moim cudownym znajomym z całej Polski, ankieta rozeszła się po zamkniętych, kilkunastotysięcznych grupach na mediach społecznościowych, czego rezultatem było prawie pięć tysięcy odpowiedzi w jeden dzień. Była to liczba, której bym się nigdy nie spodziewała i zmieniła ona mocno moje postrzeganie badania. Nagle stało się ono czymś większym, a wyniki mogły być nie tylko małą próbką do projektu, ale badaniem młodzieży na całkiem dużą skalę. Wielkości próby doświadczyłam najmocniej, gdy po nocach siedziałam nad opracowywaniem wyników, sprawdzając jedną komórkę z odpowiedziami po drugiej. Wtedy dotarło do mnie, że w pewien sposób przeprowadziłam małe wywiady z pięcioma tysiącami jednostek – to tak, jakby byli to uczniowie kilkunastu zupełnie różnych szkół średnich. Gdy zdałam sobie sprawę z ogromu pracy, jaki włożyłam w to spontaniczne badanie, postanowiłam włożyć całe serce i kolejne godziny pracy w *obrobienie* wyników, aby móc utworzyć coś większego, niż formalną podstawę projektu.

Dużym wyzwaniem było dla mnie rozpoczęcie działania na danych. Miałam minimalne doświadczenia z pracą w arkuszach kalkulacyjnych, które sprowadzało się głównie do podstawowych obliczeń na lekcjach informatyki, a na laptopie czekało na mnie pięćdziesiąt tysięcy niestandardyzowanych komórek tekstu. Musiałam nauczyć się obsługiwać przeglądarkowy program, szukać sposobów na efektywniejsze sprawdzanie odpowiedzi, nie tracąc jednostkowego podejścia do każdego nastolatka. Na początku podjęłam się analizy komórki za komórką, wyszukując odpowiednie nazwiska w wyszukiwarce, kategoryzując znaną osobę wedle moich założonych kategorii. Na końcu stworzyłam osobne wersje podsumowań – szersze, ale mniej czytelne oraz węższe, ale bardzo klarowne. Potem opracowałam metodę na podstawie wyszukiwań poszczególnych terminów, dodatkowo przeglądając całość, aby uzyskać

odpowiednie „pierwsze wrażenie”. Uzyskaną całość podsumowałam, wystandaryzowałam, posegregowałam i odpowiednio oznaczyłam. Gotowy plik zawierał kilkanaście zakładek: dwie pierwsze zawierały spis treści, dodatkowe informacje i ogół odpowiedzi, a każda następna odpowiedź na jedno pytanie z kwestionariusza. Byłam z niego bardzo dumna. Z perspektywy czasu myślę, że nie do końca wiedziałam co robię, więc efekt końcowy uważam za naprawdę zadowalający, szczególnie patrząc na to jako na indywidualną pracę szesnastolatki w darmowym programie internetowym.

Gdy już miałam stos wykresów i tabelki z podsumowaniami, kompletnie nie wiedziałam co mogę dalej z tym zrobić. Wiza, że spędziłam mnóstwo swojego wolnego czasu na bawieniu się w nieznaczące nic komórki zmroziła mnie, więc postanowiłam poszukać rozwiązań, które umożliwiłyby mi wykorzystanie mojej pracy. Nie mając żadnego innego pomysłu, lokalnego wsparcia ani doświadczenia, postanowiłam poszukać doradztwa u ludzi, którzy specjalizują się w młodości. Użyłam zasobów internetowych i wyszukałam adresy mailowe jak największej liczby osób ze środowisk naukowych, aby zwiększyć szansę na spożytkowanie mojego arkusza danych. Napisałam wiele długich maili, na które dostałam kilka przeróżnych odpowiedzi. Samo wyszukiwanie i pisanie do poważnych próśb bywało niekomfortowe, gdyż są to umiejętności, których na ogół nie uczysz się w szkole – aspekt „chodzenia po omacku” ogólnie mocno wpłynął na moją pracę, gdyż bez odpowiedniego przewodnictwa bardzo trudno jest odnaleźć się w tak nowej sytuacji. Bardzo ważne było dla mnie, gdy kilkoro naukowców dodawało mi mnóstwo otuchy, pomagając mi w ustaleniu ogólnego zarysu planu i pracy. Od większości osób odzewu nie dostałam do dziś, co najprawdopodobniej było spowodowane moim wiekiem i brakiem doświadczenia lub osoby, która mogłaby jakoś za mnie poświadczyć. Na

moje ogromne szczęście, udało mi się wtedy nawiązać współpracę z Prof. Barbarą Fatygą. W „pandemiczny” sposób udało mi się przedstawić wyniki badania i napisać drobną część pracy. Fakt, że w powietrzu czyhało niebezpieczeństwo groźnego wirusa, a moje jedyne poważniejsze *eskapady pozapokojowe* były związane z drobnymi zakupami, praca stała się dość nużąca i prawdopodobnie gdyby nie wsparcie od wielu ludzi wokół mnie, nie udałoby mi się skończyć tego, co zaczęłam w czerwcu 2020 roku. Proces ten dał mi za to bardzo unikatowe doświadczenie przeprowadzenia badania w stu procentach przez Internet, bez ruszania się z pomieszczenia, co na pewno będzie ważną lekcją na całe życie. Jako początkująca badaczka, bardzo doceniam wszelką pomoc jaką otrzymałam od doświadczonych badaczy, szczególnie w obecnych warunkach.

NATALKA O BADANYCH I O KORZYŚCIACH DLA NIEJ SAMEJ

Nastolatki pomimo posiadania bardzo podobnego planu dnia, są grupą bardzo różnorodną. Są również często bardziej radykalne w swoich przekonaniach. W czasach natłoku możliwości wyrażania swoich uczuć i przekonań, oddawania się swoim mniej lub bardziej popularnym pasjom, jak i poznawania ludzi z całego świata, trudno jest zdefiniować młodzież kilkoma określeniami. Dzięki badaniu, mogłam zrozumieć beneficjenta mojego projektu – zwykłego nastolatka, który okazał się być dość niezwykły. Dzięki różnorodności mojej próby badawczej zrozumiałam, że nie istnieje coś takiego jak przeciętny nastolatek – w obecnym świecie trudno jest znaleźć jakiegokolwiek trwalsze charakterystyki tak szerokiej grupy wiekowej. Ostatnie pytanie w ankiecie było pytaniem otwartym, a zarazem tytułowym – “Kim jest nastolatek?”. Poza najprostszymi, słownikowymi definicjami

(*człowiek w x wieku* – zaobserwowałam tu ciekawą rozległość i spór jak „młoda”, i jak „starą” osobę można nazwać nastolatkiem), dostałam też wiele odpowiedzi dotyczących bardziej abstrakcyjnego podejścia do współczesnego młodego człowieka: *popętnia błędy, nie jest ani dzieckiem, ani dorosłym, a mimo to wciąż jest człowiekiem*. Dojrzewanie to okres uważany za najgorszy bądź najlepszy, jednak kształtuje on dalsze życie każdego człowieka. Dzięki moim badaniom, spojrzałam na młodzież w znacznie mniej abstrakcyjny sposób. Zdałam sobie sprawę z tego, że nastolatki są wyjątkową grupą, którą trudno zdefiniować jednoznacznie. Uważam, że jest to bardzo ważna konkluzja dla wszystkich, którzy działają na rzecz młodych ludzi – nauczycieli, jak i zwykłych młodych społeczników, którzy spędzają czas wolny tworząc projekty społeczne. Właśnie dzięki niej można dokładniej młodych, zrozumieć wpływ współczesnego świata na cechy charakterystyczne dla większych grup, dostosować odpowiednio nauczanie czy działania.

Poza interesującym wynikiem, równie ważnym dla mnie był sam proces tworzenia i prowadzenia badania naukowego. Zmusiło mnie to do zmiany myślenia, kreatywniejszego podejścia do mojego celu. Rozwinęłam wiele przydatnych umiejętności – od tych bardzo powiązanych z analizą danych i pracą w programach komputerowych, przez rozplanowanie i segregowanie efektów pracy, aż do umiejętności społecznych powiązanych z szerzeniem samej ankiety, jak i poszukiwaniem osób ze środowisk naukowych, które byłyby mi w stanie pomóc. Dzięki spontanicznemu pomysłowi spisanemu na kwarantannie, byłam w stanie spróbować swoich sił w dziedzinie, jak i typie pracy, z jakimi wiąże swoją przyszłość. Była to dla mnie swoista praktyka przed przyszłymi badaniami, pierwsze kroki w pięknym świecie nauki. Dowiedziałam się o nim od strony bardziej technicznej, wertując zamysły i definicje oraz dopasowując

strukturę tekstu do standardów wydruku, jak i tej praktycznej. Szczególnie ta druga, która składała się z wielu godzin obróbki danych, rozmów z wieloma ludźmi nauki i urzeczywistnieniem małego marzenia, okazała się być dla mnie szczególnie ważna. Wiedza, jaką zdobyłam jest dla mnie czymś zupełnie unikatowym, czego nie mogłabym pozyskać w żaden inny sposób, szczególnie w standardach normalnego szkolnictwa. To właśnie prace uczą samodzielności i krytycznego spojrzenia na wszystko, co się robi. Jest to doświadczenie, które będzie szczególnie ważne dla mojej dalszej „drogi” w tym skomplikowanym świecie pełnym komórek w *Excelu*, wykresów kołowych i odpowiednich odstępów między zdaniami.

Prowadzenie badań tego typu przynosi obustronne korzyści dla badającego i badanego, gdyż dzięki nim szerzone są jednostkowe doświadczenia, odczucia i spojrzenia, które będąc zebrane, często ukazują charakterystyczne wzorce dla poszczególnych grup. Pozwala to na identyfikację i ocenę wpływu wielu czynników, zdobycie naukowej perspektywy w spojrzeniu na sprawy „codzienne”. Jest to również często bodziec do dialogu, a w konsekwencji – zmian. Dzięki badaniom można poznać świat nas otaczający i możemy go zmieniać. Wynikami badań posłużę się na pewno przy realizacji moich projektów społecznych, gdyż głównie skupiam się właśnie na pomocy osobom młodym. Mam również nadzieję, że wielu innych działaczy przemyśli wyniki i wyciągnie własne, dostosowane do jego aktywności wnioski. Dodatkowo, obszerność badań może pozwolić na wykorzystanie odpowiedzi w wielu różnych celach i dziedzinach. Młodzież, w zależności od definicji, w końcu stanowi około 10% populacji naszego kraju, które niedługo wejdzie w dorosłość. Będzie to dorosłość zupełnie inna niż ta, z którą zetknęli się nasi rodzice. Właśnie dlatego badania młodzieży uważam za kluczowe by móc jakkolwiek przewidywać ową przyszłość, jak i móc porównać nasze

poczynania z tymi, które były charakterystyczne dla wcześniejszych pokoleń. Moim zdaniem kultura młodzieżowa jest jedną z najciekawszych, najbardziej różnorodnych i najbardziej otwartych kultur z jaką miałam okazję się zetknąć i mam nadzieję, że w przyszłości uda mi się kontynuować badania dotyczące zwykłych i niezwykłych nastolatków.

KOMENTARZ O WIEDZY

Najbardziej znaczący fragment opowieści Natalki o Jej pomyśle na badanie odnosi się – wg mnie – do kwestii dostępności wiedzy o młodzieży. Autorka opisuje swoje poszukiwania informacji o rówieśnikach: były one zarazem dość mozolne, wieloźródłowe - co zasługuje na uznanie, a także chyba w miarę rzetelne. Niestety nie dowiadujemy się na jakie opracowania czy raporty konkretnie natrafiła i co konkretnie (a nie ogólnie) sądziła o tych badaniach, do których dotarła. WARTO WIEDZIEĆ, że w profesjonalnym raporcie powinno znaleźć się krytyczne omówienie stanu wiedzy wraz z rygorystycznie podanymi adresami bibliograficznymi². Bez niego – czyli bez wskazania źródeł - trudno polemizować z tezami Natalki na temat BRAKU użytecznej wiedzy. Sama nie podzielam tej opinii, chociażby dlatego, że podstawowe dla polskich badaczy młodzieży Cebosowskie badanie „Młodzież” dotyczące nastolatków i ich problemów jest wykonywane regularnie od lat 80. XX wieku. (Jego ostatnia edycja miała miejsce w 2018 roku i pewnie należy się już spodziewać kolejnej³). Badanie „Młodzież” obejmuje ciągle dość szerokie *spectrum* problemów, mimo iż jest – ze względu na partnera CBOS czyli

---

² Por. np.: <http://badamykulture.pl/index.php/2018/04/25/merytoryczny-standard-prac-zasady-pisarstwa-naukowego/> oraz <http://badamykulture.pl/index.php/2018/04/25/formalny-standard-prac-zasady-edycji/>.

³ Na podanej stronie widnieje spis badań młodzieży zrealizowanych przez CBOS z ostatnich lat: <https://www.cbos.pl/PL/szukaj/szukaj.php>. W lutym 2021 pojawiła się nowa „Młodzież”.

Krajowe Biuro ds. Narkomanii – od lat zbyt mocno *przechylone* w stronę problematyki substancji psychoaktywnych. Mam wiele szczegółowych zastrzeżeń do ankiety CBOS, o czym wielokrotnie w innych miejscach pisałam, ale nijak nie mogę się zgodzić, że jedynym źródłem wiarygodnej wiedzy o młodych ludziach musi być samodzielne badanie każdego, kto chce się czegoś dowiedzieć, (choć dla badacza-empiryka jest to zawsze najbardziej nęcące rozwiązanie). Cebosowska „Młodzież” nie jest, co muszę jeszcze raz podkreślić, jedynym źródłem wiedzy. Różne, w miarę aktualne, raporty można znaleźć m.in. na stronach: Ośrodka Rozwoju Edukacji⁴, Bezpieczna szkoła⁵. Bez większego trudu znalazłam też badanie „Młodzi cyfrowi” zrealizowane w 2019 roku na N=50.000 nastolatków (w wieku 12-19 lat)⁶. Pytanie dlaczego Natalka uznała istniejące zasoby za niewystarczające? Może dlatego, iż większość tych badań miała wyraźnie zaznaczoną (w tytułach) i dość wąsko sprofilowaną problematykę? A może – o czym wspomina (oczywiście nie tymi słowy) – zadziałała tu specyficzna dla badań młodzieży przemoc symboliczna⁷: narzucanie tematów o których chcą rozmawiać dorośli i nie słuchanie tego, o czym chcą rozmawiać młodzi ludzie? W kontekście poprzedniej hipotezy można także założyć, że fenomen dużego oddźwięku na ankietę Natalki mógł być spowodowany Jej wiekiem. Nawet wśród badaczy-profesjonalistów są tacy, którzy niestety uwierzyli, iż tylko młoda osoba może sensownie docierać do innych młodych ludzi.

---

⁴ <https://www.ore.edu.pl/2019/06/badania-i-raporty/>.

⁵ <https://bezpiecznaszkola.men.gov.pl/tematy/badania-i-raporty/informacje-2/>.

⁶ <https://dbamomojzasieg.com/wp-content/uploads/2019/11/Ogolnopolskie-badanie-Mlodzi-Cyfrowi.pdf>.

⁷ Niczego nie zamierzam ułatwiać - o przemocy symbolicznej: por. Pierre Bourdieu, Loïc J. D. Wacquant, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Warszawa: Oficyna Naukowa, 2001, s. 136.

Chciałabym zwrócić też uwagę na generalny wniosek Natalki o tym, że młodzi ludzie zbadani przez Nią są RÓŻNI. Wydaje się on naiwny, ale tak nie jest. Problem bowiem polega na tym, że tzw. dorosłe środowiska wychowawcze pięknie potrafią deklamować o różnicach i różnorodności, a szkoła jako instytucja (często czynią to także inne podmioty) ciągle robi wszystko by te oczywiste cechy zatrzeć, zniszczyć i *zglajszachtować*. Czym innym jest zatem DEKLAMACJA, a czym innym – pięknie przez Natalkę opisane – PRZEŻYCIE DOŚWIADCZENIA różnorodności.

KOMENTARZ O METODOLOGII

O metodologii badania trzeba powiedzieć więcej: komentuję też to kolejno w dalszych częściach niniejszego opracowania w odniesieniu do konkretnych kwestii. Pierwszą z nich jest narzędzie – czyli kwestionariusz wywiadu użyty przez Natalkę, zwany popularnie ankietą. Poniżej został on przedstawiony razem z odpowiedziami na te pytania, które – jak łatwo dostrzec – można było sformułować od razu jako tzw. zamknięte (a więc z listą standardowych odpowiedzi – tzw. *kafeterią* –, o czym piszę więcej poniżej). Zarazem są to w gruncie rzeczy tzw. pytania rozstrzygnięcia, na które idealna odpowiedź to TAK lub NIE⁸. *Kafeterie* do takich pytań są zwykle jednak szersze aby umożliwić adekwatną odpowiedź zarówno tym, którzy nie mają wyrazistego zdania (nawet w oczywistych kwestiach), wahają się, nie są pewni, wreszcie – po prostu - nie wiedzą i/lub nie są zainteresowani. Natalka użyła jednak pytań półotwartych, w których badany może dodać odpowiedź nie przewidzianą przez badacza oraz pytań otwartych – czyli takich, w których badacz prosi o swobodną, acz zwykle ograniczoną ilością miejsca, wypowiedź lub

---

⁸ Stefan Nowak, *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa: PWN, 1970, ss. 223-224.

opinię. Zbiory odpowiedzi na te pytania potraktowałam jako dane jakościowe, a kodowałam je i zliczałam wykorzystując przede wszystkim analizę frekwencji⁹. NIE sprawdzałam zatem ILE OSÓB odpowiedziało w konkretny sposób na dane pytanie, ale CO i JAK CZĘSTO odpowiadano. Dlatego opracowania (które są wszak już interpretacją) takich pytań zmierzają tu w kierunku budowy swoistych MAP MENTALNYCH (stanów świadomości czy wiedzy) uczestników badania, a nie wyliczania jaki odsetek młodych ludzi sądzi to czy tamto. A oto *ankieta* Natalki:

NATALKA: PYTANIA DO BADANYCH

1) Do której klasy idziesz po wakacjach?

a) 7;	f) 3 liceum/technikum;
b) 8;	g) 4 technikum;
c) 1 liceum/technikum;	h) zaczynam studia;
d) 2 liceum/technikum po gimnazjum;	i) inna odpowiedź....
e) 2 liceum/technikum po podstawówce;	

2) Zaczniemy dość poważnie - kto jest twoim idolem? *Może to być osoba prawdziwa, fikcyjna, z twojego otoczenia lub z całego świata. Ktoś, kto Ciebie inspiruje/ktoś kogo podziwiasz. Może być mama.*

.....

3) Czy masz wybrany kierunek studiów? (*spokojnie, nikt nie patrzy*)

a) Studiuję	d) Mam jakiś pomysł, ale nie do końca
b) Tak, mam wybrany jeden kierunek, który mnie interesuje	e) Nie, nie mam pojęcia co chcę studiować
c) Tak, mam kilka kierunków, które mnie interesują	f) Nie idę na studia

---

⁹ O pojęciu frekwencji – zob. np.: hasło Frekwencja w Wieloźródłowym Słowniku Kultury: <http://ozkultura.pl/wpisy/27>.

4) Co miało wpływ na twój wybór?

- a) Rodzice
- b) Znajomi
- c) Internet

g) Inna odpowiedź....

- d) Książki, informatory
- e) Nauczyciel, pedagog/doradca zawodowy
- f) Inna odpowiedź...

5) Czy czujesz się pewnie w swoim wyborze?

KODOWANIE NATALKI

- Tak
- Raczej tak
- Nie wiem
- Raczej nie
- Nie wiem
- Inne

POPRAWNIE ZAKODOWANE ODPOWIEDZI (BF)

- 5a) Zdecydowanie tak
- 5b) Raczej tak
- 5c) Trudno powiedzieć
- 5d) Raczej nie
- 5e) Zdecydowanie nie
- 5f) Nie wiem
- 5g) Inne odpowiedzi

6) Czym się interesujesz? Zaznacz wszystko, co Ciebie interesuje + możesz dodać swoje

a) <i>Biologia/chemia</i>	h) Filozofia	o) Finanse/ekonomia
b) <i>Matematyka/fizyka</i>	i) Informatyka	p) Psychologia
c) Historia	j) Gry komputerowe	q) Inna odpowiedź....
d) Geografia/podróże	k) Muzyka	
e) Polityka/życie społeczne	l) Sztuka	
f) Języki	m) Grafika	
g) Literatura	n) Filmy/seriale	

7) Które formy przekazu są dla ciebie czymś codziennym? Których używasz/oglądasz najczęściej?

a) Grupki na Facebooku	e) Snapchat
b) Strony na Facebooku	f) Strony internetowe
c) Profile na Instagramie	g) Youtube
d) Instastories	h) Wolę formy papierowe
	i) Inna odpowiedź....

8) Czego ci brakuje w twojej szkole?

.....

9) Czy są tematy, o których chciałbyś wiedzieć coś więcej? Jeśli tak, to jakie? (*to może być rekrutacja, moda męska, własny biznes, co tylko chcesz*)

.....

10) Kim jest nastolatek? *Możesz tu podzielić się swoją opinią jak i napisać coś dodatkowego ;))*

.....

KOMENTARZ O POTRZEBIE METRYCZKI

Poprawne formułowanie pytań, podobnie jak ich kolejność i sposób przechodzenia od jednego do następnego, w badaniach społecznych mają decydujący wpływ na jakość uzyskiwanych informacji dlatego chcę tę kwestię omówić nieco dokładniej. Pytania Natalki, co jest ich zaletą, są skoncentrowane na bieżących zainteresowaniach młodych ludzi. W języku badaczy tego rodzaju pytania nazywane są, jak wspomniałam, otwartymi lub półotwartymi, bowiem trudno przewidzieć i zwięźle sformułować do nich kompletne zbiory odpowiedzi (tzw. *kafeterie*). Aby badacz mógł się czegokolwiek dowiedzieć musi zakodować otrzymany materiał. Zwykle robi się to losując 10 lub 20% ankiet i koduje się grupując odpowiedzi w jak najmniejszą liczbę kategorii. Następnie koduje się pozostałe ankietki, wykorzystując klucz kodowy przygotowany w opisany sposób. *Kafeteria* odpowiedzi na pytanie 5 – o pewność wyboru studiów) to wynik kodowania danych przez Natalkę. Od razu widać, że wymagał poprawienia, co zrobiłam. Doświadczony badacz potrafiłby, bez ryzyka większego błędu, zbudować *kafeterie* do pytań: 4, 7 i 8. Z mojego punktu widzenia najciekawsze wydawały się początkowo odpowiedzi na pytania: 2, 9 i – oczywiście – 10. Po przeprowadzeniu analiz okazało się jednak, że sporo się dowiedziałam także z pozostałych pytań. (Co badaczom młodzieży, starającym się znaleźć równowagę między porównywaniem danych i kumulacją wiedzy a eksploracją zdarza się średnio raz na 3-4 lata).

Powróćmy teraz do pytania 1. Wiąże się ono z bardzo poważną sprawą – czyli tzw. *METRYCZKĄ*. *Pytania metryczkowe* pozwalają na socjodemograficzną charakterystykę badanych osób, niezależnie od charakteru próby

(losowej, reprezentatywnej, celowej, a nawet – jak w tym wypadku – przypadkowej)¹⁰. W badaniu Natalki właściwie nie ma *metryczki*. Zaś jedyne pytanie (*do której klasy idziesz po wakacjach?*), niedokładnie identyfikujące badane osoby pod względem wieku i sytuacji edukacyjnej zostało zadane bardzo nieszczęśliwie i wymagało ode mnie zakodowania jeszcze raz, ale sytuacja była tu nie do uratowania – por. wykres 1. CO WIĘC POWINNO SIĘ ZNALEŻĆ W METRYCZCE BADANIA NATALKI? Powinniśmy mieć możliwość scharakteryzowania uczestników badania pod względem:

- WIEKU – prosimy o podanie roku urodzenia ponieważ jest to dana o najmniejszym ryzyku błędu, umożliwia badaczowi tworzenie grup wiekowych podczas interpretacji wyników; np. zakłada się, że *młodsze nastolatki* nie myślą o przyszłości tak samo jak kończący szkoły średnie (*nastolatki starsze*) lub studenci czyli *młodzi dorośli*;
- TYPU SZKOŁY i KLASY (wiek, sytuacja edukacyjna w powiązaniu z wykształceniem rodziców umożliwia opisanie np. tzw. trajektorii edukacyjnych; możliwości awansu, utrzymania pozycji rodziców lub deklasacji społecznej);
- PŁCI (tę można zrekonstruować gdy odpowiedzi zawierają czasowniki z męskimi lub żeńskimi końcówkami; wymaga to jednak dodatkowej pracy – łatwiej po prostu zapytać; *nota bene* uświadomiłam sobie, że nie wiem jakich końcówek w formach czasownikowych używają przedstawiciele niektórych orientacji nienormatywnych);
- MIEJSCA AKTUALNEGO ZAMIESZKANIA (pozwala to *namierzyć* osoby korzystające z internatów, stancji, akademików itp., o których zakłada się, że szybciej się usamodzielniają niż rówieśnicy mieszkający z tzw. rodzinami pochodzenia);

---

¹⁰ O rodzajach prób i metodach ich doboru - por. np.: Jerzy Brzeziński, *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa: PWN, 1999, ss. 231-248; Renate Mayntz, Kurt Holm, Peter Hübner, *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, Warszawa: PWN, 1985, ss. 87-110.

- MIEJSCA POCHODZENIA (wystarczy typowa *kafeteria* miejscowości: od wsi do wielkiego miasta). Dlaczego to ważne? Ponieważ wielkość miejscowości ciągle wiąże się z szansami edukacyjnymi, zawodowymi, itp.; warto też znać jej nazwę by móc sprawdzić poziom rozwoju cywilizacyjnego danego miejsca¹¹;
- POZIOMÓW WYKSZTAŁCENIA, ZAWODÓW MATEK i OJCÓW; nie tylko wpływają one na kulturalny, społeczny i materialny poziom rodziny, ale także wywierają wpływ na aspiracje i zachowania dzieci;
- SYTUACJI MATERIALNEJ, np. w wypadku nastolatków są to albo pytania o *stopień zaspokojenia ich potrzeb*; o *dorywcze, wakacyjne prace*, albo o *wysokość kieszonkowego* oraz np. o *to czy rodzice płacą za prace domowe lub dobre oceny (i ile)*.

BRAK METRYCZKI JEST POWAŻNYM UTRUDNIENIEM, WŁAŚCIWIE UNIEMOŻLIWIAJĄCYM STWIERDZENIE Z KIM MIELIŚMY DO CZYNIEŃ W BADANIACH.

---

¹¹ Por. np. Barbara Fatyga (red.), „*Biała Księga*” młodzieży polskiej. *Dwie prawdy o aktywności*, Warszawa: MENiS, 2005, ss. 13-17. W tym raporcie użyliśmy Indeksu Poziomu Cywilizacyjnego (IPC), stworzonego przez nas na wzór *Human Development Index* (HDI).

CZEŚĆ II: WYNIKI

NATALKA: PYTANIE 1, DO KTÓREJ KLASY IDZIESZ PO WAKACJACH?

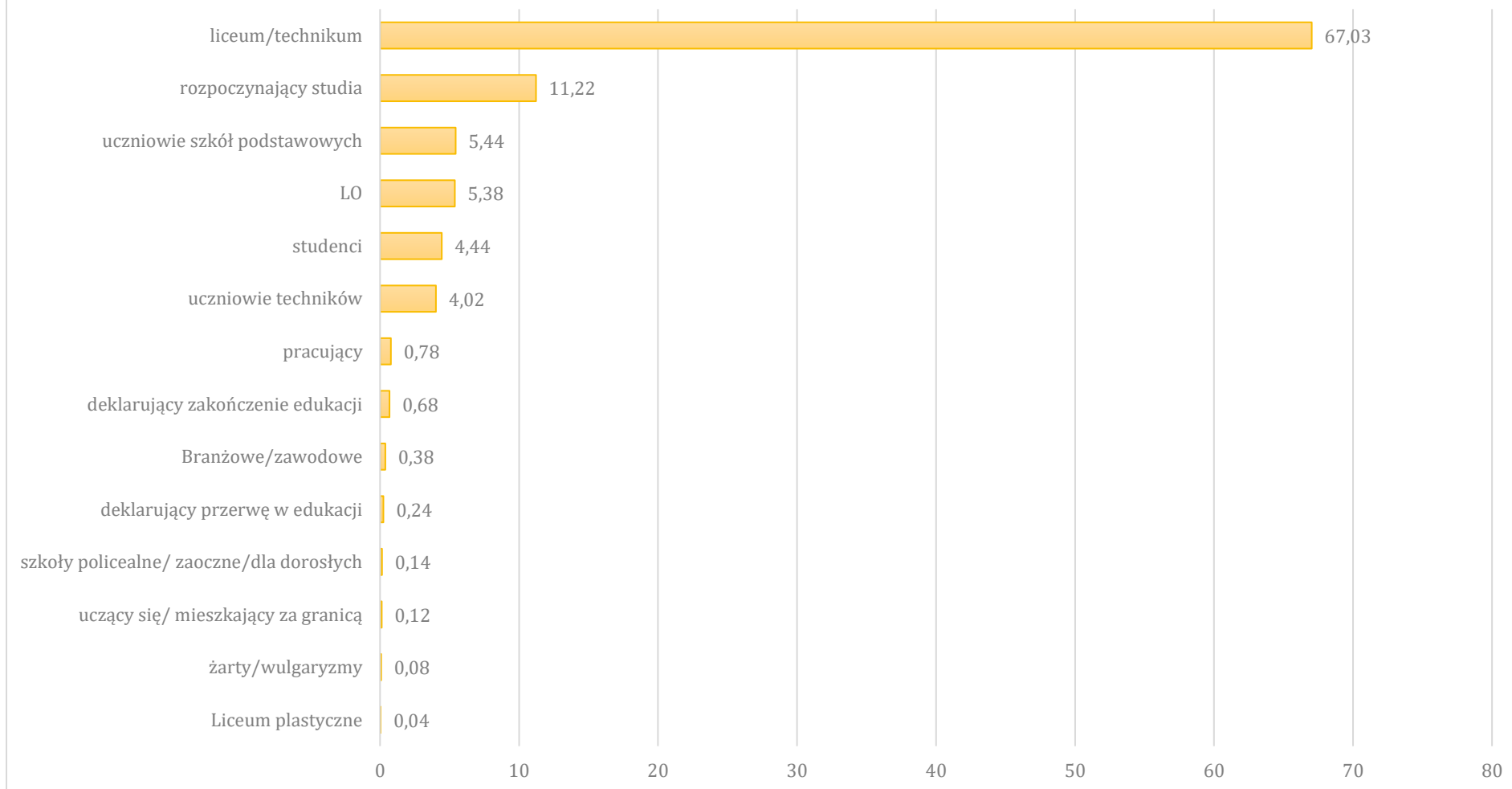
KOMENTARZ

Natalka kodowała tutaj szczegółowo odpowiedzi uwzględniając podziały, ważne dla nastolatków w konkretnym czasie badania: na tych co kontynuują naukę w szkołach *ponadpodstawowych*, ale przyszli do nich bądź po *gimnazjum*, bądź po tzw. *podstawówce*. Opisali się tu też ci, którzy zaczęli naukę w *liceach zawodowych*, a w momencie badania stali się uczniami *techników* (to tajemnicza kategoria *liceum/technikum*). Podawała też klasę, zgodnie z treścią pytania.

Zakodowałam te dane jeszcze raz tak by odzwierciedlały nie tyle to, do której klasy kto idzie, ile umożliwiły określenie sytuacji edukacyjnej respondentów i ewentualne, chociaż przybliżone, zorientowanie się w ich wieku. W ten sposób zgromadzone dane stały się minimalnie bardziej przejrzyste, a wykres 1 – czytelny.

Przypominam, że są to jedyne informacje o składzie społecznym respondentów. Jeśli wobec tego przyjąć, że w VI klasie szkoły podstawowej młodszy nastolatek ma około 12 -13 lat, to orientacyjny wiek uczestników badania Natalki zamyka się w przedziale pomiędzy 12-tym rokiem życia nie przekraczając, najprawdopodobniej, 30-tego roku życia.

Wykres 1. Kto odpowiadał na pytanie "Kim jest nastolatek?", wg kryterium sytuacji edukacyjnej, N=4979 osób, w %

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

INTERPRETACJA

Jak widać na wykresie 1, przytłaczającą grupą tych, którzy wypełnili ankietę Natalki byli *UCZNIOWIE SZKÓŁ ŚREDNICH* – łącznie 76,5% zbadanych osób. Tylko niewielu z nich wyraźnie zaznaczyło typ szkoły, większość wybrała (niestety) gotową odpowiedź *liceum/technikum*. Druga stosunkowo liczna grupa to *MŁODZI DOROŚLI* (a wśród nich na pewno: *rozpoczynający studia, studenci, pracujący, deklarujący zakończenie edukacji* oraz jakaś część *uczących się w szkołach policealnych i dla dorosłych*) – tych było łącznie 17,26%. Widać też relatywnie niewielki udział w badaniu młodszych nastolatków (ze *szkół podstawowych*, z klas *VI, VII i VIII*). Być może Natalce udało się trafić głównie do tych, którzy z różnych powodów, mieli mniejsze możliwości wypowiedziania się na tematy poruszane w Jej badaniu? To tylko część potencjalnego wyjaśnienia, bo tradycyjnie już – udział w badaniu *uczniów szkół zawodowych* był nikły. Można tu jednak jedynie gadybać, bowiem nie miałam możliwości by prześledzić jak kwestionariusz docierał do respondentów.

Interesująca jest grupka tych, którzy zadeklarowali *zakończenie edukacji*. Co ciekawe, część z nich uznała za konieczne uzasadnić tę decyzję. Były to uzasadnienia takie, jak: *lepiej pójść do pracy i zarabiać, bez studiów można zarobić więcej, studia to zmarnowany czas, nie są konieczne by się zrealizować w życiu*. Rzadziej pisano, iż *nie chce mi się więcej uczyć*, a jeszcze rzadziej, że *nauka sprawia mi trudność*. Można by porównać te odpowiedzi z odpowiedziami na pytania 3 i 4, w których znów informowano o niepodejmowaniu studiów.

Uwadze badaczy polecałabym natomiast niewielką kategorię osób deklarujących *GAP YEAR* – *przerwę w edukacji*. Jest to nowe zjawisko na naszym edukacyjnym podwórku, które warto obserwować.

Co do – tu potraktowanych łącznie – niewielkich w całym badaniu kategorii ŻARTY i WULGARYZMY wyjaśniam, że w żartach znajdowały się też tzw. brzydkie słowa, a wulgaryzmy wydzielałam wtedy, gdy był to sam tzw. bluzg (który – wbrew pozorom – też można uznać za informację)¹².

JESZCZE RAZ: KWESTA PRÓBY I ANALIZY DANYCH

Trzeba stwierdzić wyraźnie, że w badaniu Natalki próba młodych ludzi dobrała się sama. Była to więc próba – wedle klasycznej teorii metody - tzw. przypadkowa, nijak przez Natalkę nie kontrolowana. Tą samo dobierającą się próbę respondentów Natalka mogłaby potraktować jako specyficzną próbę internetową, co wymagałoby prześledzenia i przedstawienia w postaci rozbudowanego grafu (takiego jak np. graf 1), jak Jej ankieta rozchodziła się wśród potencjalnych uczestników badania. Szybkość reakcji na ankietę w poszczególnych węzłach tego rodzaju sieci mogłaby - przynajmniej pośrednio - świadczyć o bliskości relacji pomiędzy badanymi. Natalka zaś pisze, że: ankieta *rozeszła się jednego dnia w zamkniętych grupkach*, więc dane temporalne musiałyby być dość dokładne. Najprawdopodobniej taka analiza pomogłaby wyjaśnić tę dość dziwną strukturę próby. Tak zresztą odtwarza się i przedstawia zwykle sieci użytkowników Internetu.

---

¹² Barbara Fatyga, Glossy do ankiet: bluzgi, (w:) Krystyna Szafranec (red.), *Młodość i oświata za burtą przemian. Z prac sekcji socjologii edukacji i młodzieży PTS*, Toruń: wyd. Adam Marszałek, 2008, ss. 63-78.

Kwestia jakimi kanałami wędrowała ankieta nieco się rozjaśnia, m.in. dzięki odpowiedziom na pytanie 7 – por. niżej. Uczestnicy badania wskazali tam *z jakich form komunikowania się korzystają najczęściej*.

Oczywiście warto byłoby też zlokalizować badanych jeśli idzie o miejsce ich przebywania w momencie wypełniania ankiety (proszę zauważyć, że nie piszę tu ani o zamieszkiwaniu, ani o pochodzeniu z konkretnej miejscowości).

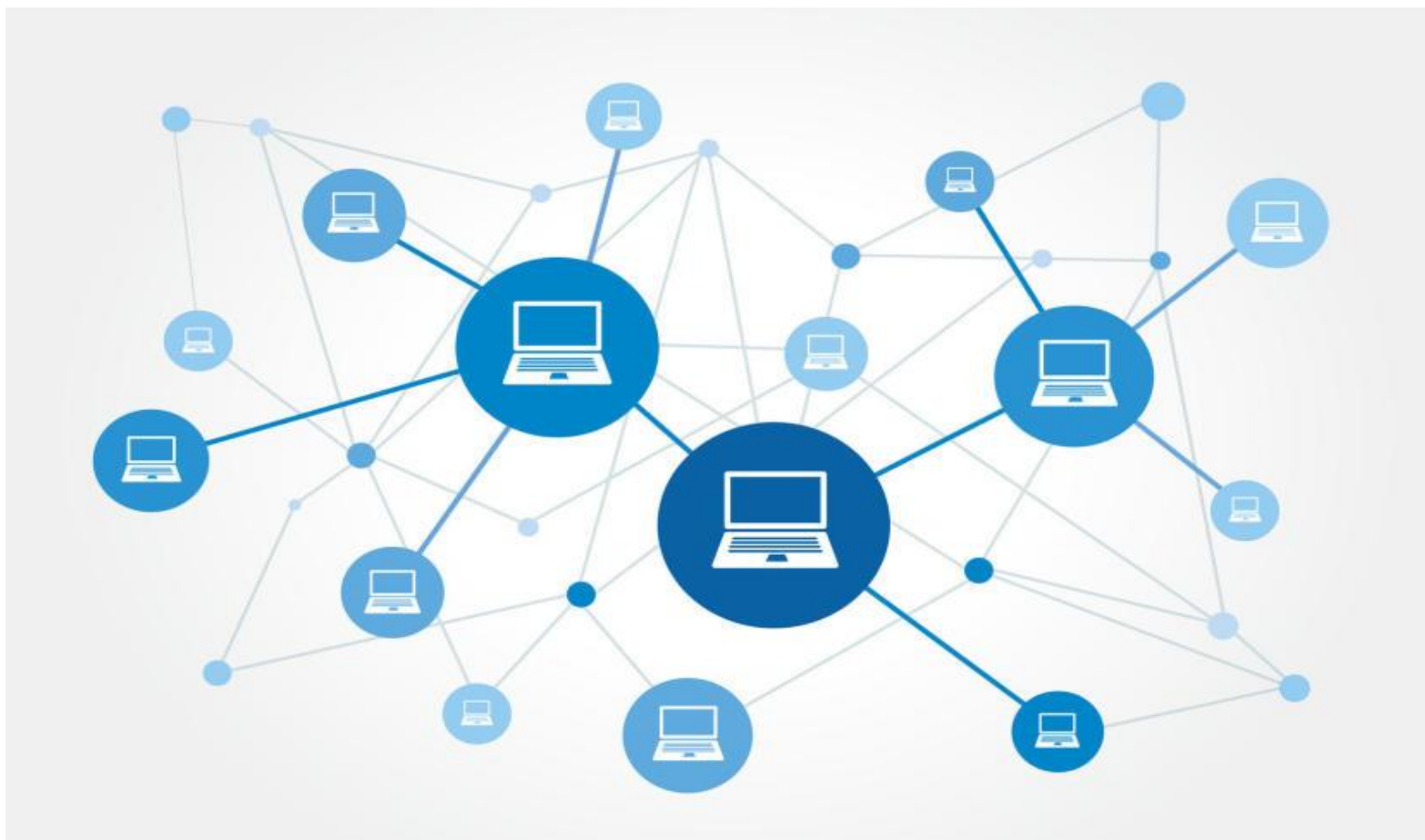
W opisany sposób można próbować odpowiedzieć na pytania o specyfikę komunikowania się w Internecie znajomych Natalki (i znajomych ich znajomych), jednakże analiza sieci użytkowników i ich zachowania NIE może zastąpić charakterystyki socjodemograficznej, wynikającej z metryczki.

Skoro tak wiele krytycznych uwag dotyczy jakości doboru próby, czy całe badanie Natalki nie ma sensu? Oczywiście, że nie: niektóre wyniki mają, (jak już zaznaczyłam) charakter cennych danych eksploracyjnych¹³ i powinny zainspirować badaczy do namysłu zarówno nad tym, co badają – czy nie przypadkiem swoje wyobrażenia o młodych ludziach, jak i nad tym, jak badają młodzież – czy ich pytania nie wpisują się w rozliczne formy przemocy symbolicznej?

---

¹³ O badaniach eksploracyjnych – por. np. Herbert Blumer, *Interakcjonizm Symboliczny*, Kraków: Nomos, 2007, ss. 33-35; por też: Badania eksploracyjne, hasło w wieloźródłowym Słowniku Kultury OŻK: <http://ozkultura.pl/wpisy/2896>.

Graf 1. Przykładowa struktura sieci*

Źródło: Jarosław Balik, <https://www.pkt.pl/artykul/sieci-komputerowe-w-szkolach-budowa-i-podstawowe-elementy-30926>; *prawdopodobnie wielu respondentów wypełniło ankietę Natalki jednak przez komputer, a nie przez telefon.

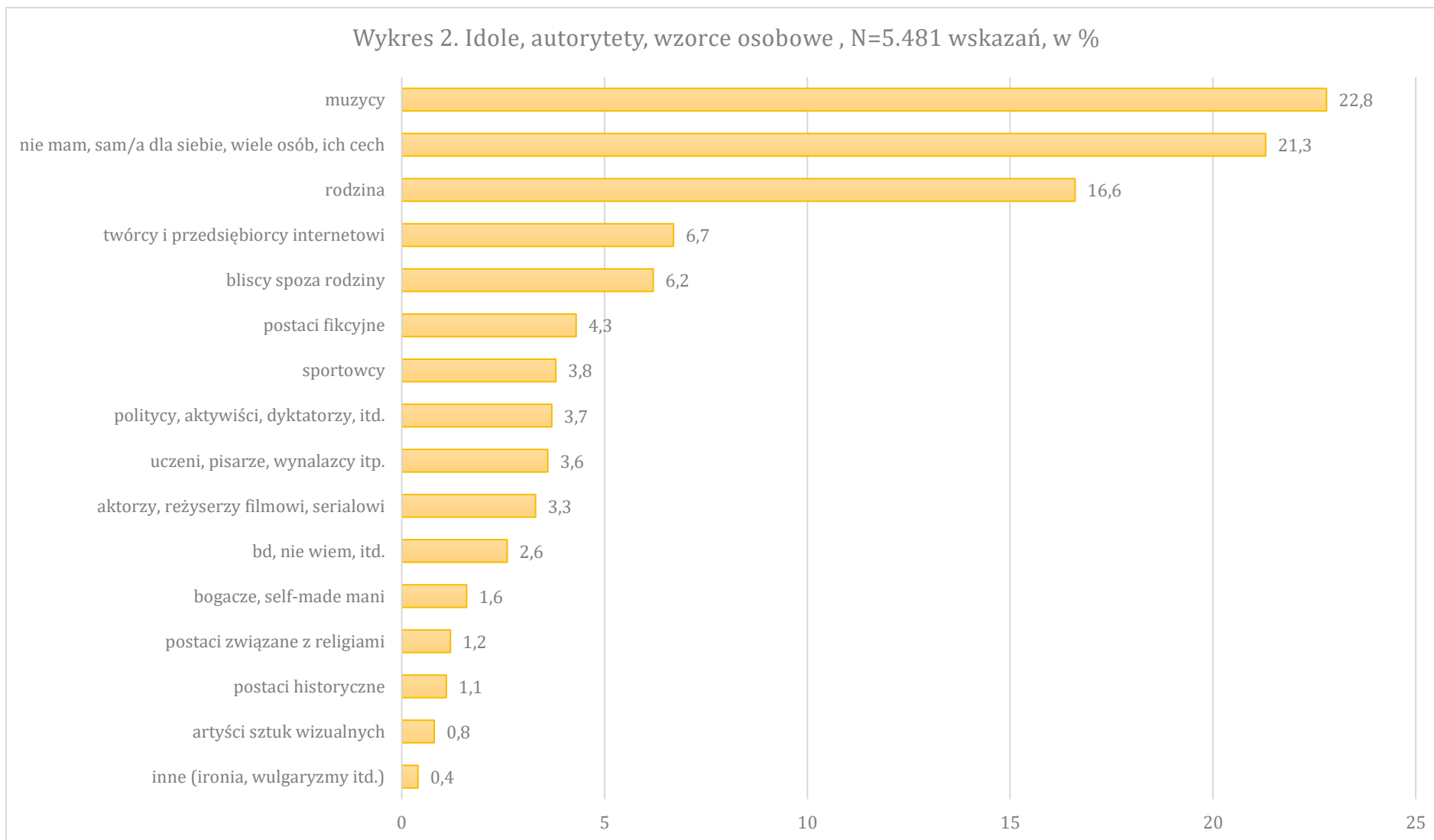
NATALKA: PYTANIE 2, ZACZNIEMY DOŚĆ POWAŻNIE – KTO JEST TWOIM IDOLEM? *Może to być osoba prawdziwa, fikcyjna, z twojego otoczenia lub z całego świata. ktoś, kto ciebie inspirowa/ktoś kogo podziwiasz. może być mama.*

KOMENTARZ DO TREŚCI PYTANIA I ODPOWIEDZI BADANYCH

Natalka zaczęła *poważnie* i tak też zostało to potraktowane przez odpowiadających – świadczą o tym niewielkie odsetki braków danych (bd) oraz odpowiedzi ironicznych czy wulgaryzmów (łącznie jedynie 3%). Pytanie wbrew pozorom było skomplikowane i dość niejasne, na co wielu Respondentów zwróciło Natalce uwagę, pisząc np.: *nie mam idoli, tylko AUTORYTETY* albo: *nie mam idoli, ale WZORUJĘ SIĘ na...*, albo wreszcie: *nie mam idoli, ale INSPIRUJĘ SIĘ...*, a *PODZIWIAM...* Dość często Respondenci też dekonstruowali pytanie w jeszcze inny sposób, pisząc np., że *wybierają pojedyncze cechy u różnych osób* – por. wykres 2 i interpretacje poniżej. Tu także odpowiedzi musiałam zakodować jeszcze raz. Wymagało to dużego nakładu pracy (*o dzięki Wam Panowie Timothy Berners-Lee, Jimmy D. Walesie i pozostali za Internet i Wikipedię*), albowiem ok. 80% nazwisk, ksywek, itp. musiałam sprawdzać w sieci. TO POKAZUJE M.IN. JAK SZYBKO SIĘ STARZEJE WIEDZA TZW. *SPECJALISTÓW OD MŁODZIEŻY*.

Wyniki omówiłam dokładniej, dzieląc je na kategorie z wykresu 2 i starając się zwracać uwagę na interesujące zjawiska.

Wykres 2. Idole, autorytety, wzorce osobowe , N=5.481 wskazań, w %

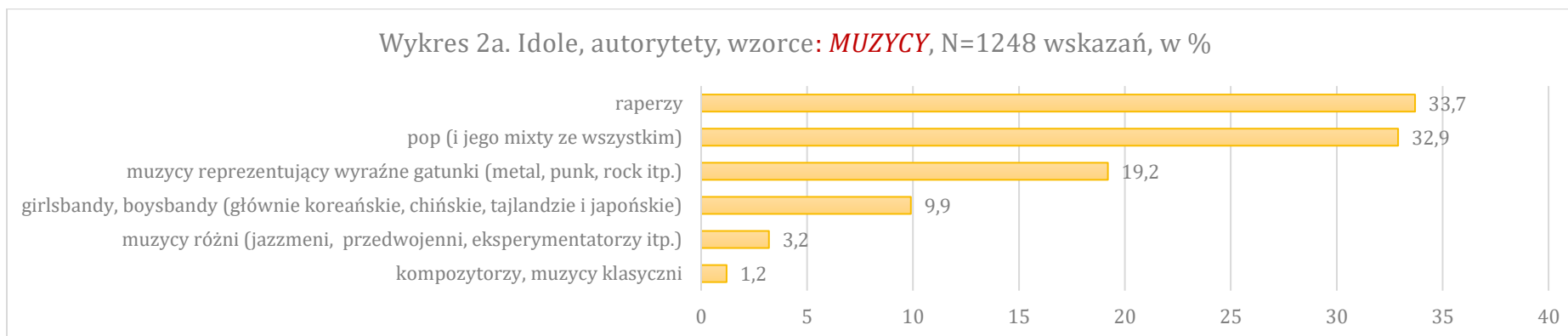

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

INTERPRETACJE

Właściwie każda z przedstawionych na wykresie 2 kategorii wymaga omówienia. Weźmy więc pierwszą z nich: *MUZYKÓW*, por. wykres 2a.

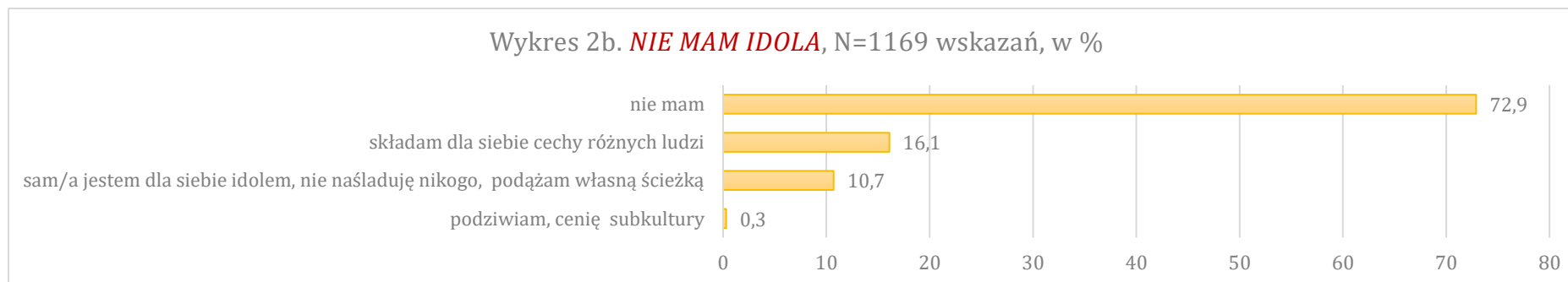

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Przed wszystkim wyjaśnienia wymaga sposób kodowania tej grupy odpowiedzi. *De facto*, jeśli do liczyć tu *girls-* i *boys bandy*, udział *gatunków, zespołów i wykonawców popowych* jest większy niż na wykresie (42,8%). Wyodrębniłam je natomiast by pokazać ich relatywnie dużą popularność. *Grupa raperska* też nie jest jednorodna: składa się z wielu twórców polskich, również dość niszowych, jak i zagranicznych, w tym głównie amerykańskich. Reprezentują oni przeróżne gatunki od *ulicznego rapu*, przez *trap*, *emo*, *elektro* i in. Relatywnie liczną grupkę raperów koreańskich i chińskich zaliczałam do *popu*, jeżeli w ich biografiach znalazłam rodowody *boysbandowe*. Uważam ich też raczej za – *excusez le mot* – *komercyjne produkty* na nastoletni rynek muzyczny, niż za autentycznych twórców (ale to już

oczywiście kwestia gustu, a *de gustibus non disputandum est* - myślę, że podobnie jak liczni wielbicieli tego nurtu, mam prawo do wyrażenia swojej opinii). Co warto jednak odnotować, wielu uczestników badania Natalki uzasadniało tego rodzaju wybór odnosząc się do konkretnych przesłań tych wykonawców, ich poglądów na życie albo wskazując, że dany idol *pomógł im przetrwać ciężkie chwile*, itp. Trzecia wyrazista grupa to *muzycy i zespoły reprezentujący tradycyjne gatunki tzw. muzyki młodzieżowej i/lub alternatywnej*. Tu szczególnie popularni są przedstawiciele różnych odmian muzyki metalowej. Wśród *muzyków różnych* pojawiły się takie postacie jak np.: *Hanka Ordonówna* czy *Michał Urbaniak*. W grupce tzw. *muzyki klasycznej* wymieniono m.in. *Chopina, Dimitra Szostakiewicza, Henryka Góreckiego*. Ważne wydały mi się komentarze uzasadniające wybory muzyczne (także *popowe*): mniej w nich mianowicie zwracano uwagi na samą muzykę i jej znaczenie jako muzyki właśnie, a więcej: albo na *sukces komercyjny*, albo na *styl życia*, a zwłaszcza *poglądy* i *niektóre zachowania* wykonawców, z którymi zresztą często wybiórczo się nie zgadzano. W kontekście pytania o idola jest to poniekąd logiczne. Być może gdyby pytanie dotyczyło wyborów *stricte* muzycznych wskazania respondentów byłyby nieco inne, chociaż głowy bym za to nie dała.

Ciekawe wydaje mi się także, iż tak liczna okazała się grupa, która wyraźnie zadeklarowała nie tylko *brak idola* (często tłumacząc, że *z idoli wyrosła*, że *to głupie* itd., ale także ostro zakwestionowała *potrzebę autorytetów i wzorców osobowych* lub uznała, że *nie widzi takich*. Tu także trzeba wyjaśnić sposób kodowania: jeśli respondenci pisali, że *nie mają idola*, po czym jednak wskazywali, czasem po kilka osób, to kodowałam ich wybory do odpowiednich kategorii (por. wykres 2). Jeśli natomiast po tej deklaracji pojawiały się subkategorie z wykresu 2b, uznawałam, że dana osoba rzeczywiście *nie ma* idola, autorytetu ani wzorca i/lub *nie odczuwa potrzeby* by się do kogoś takiego odnosić.

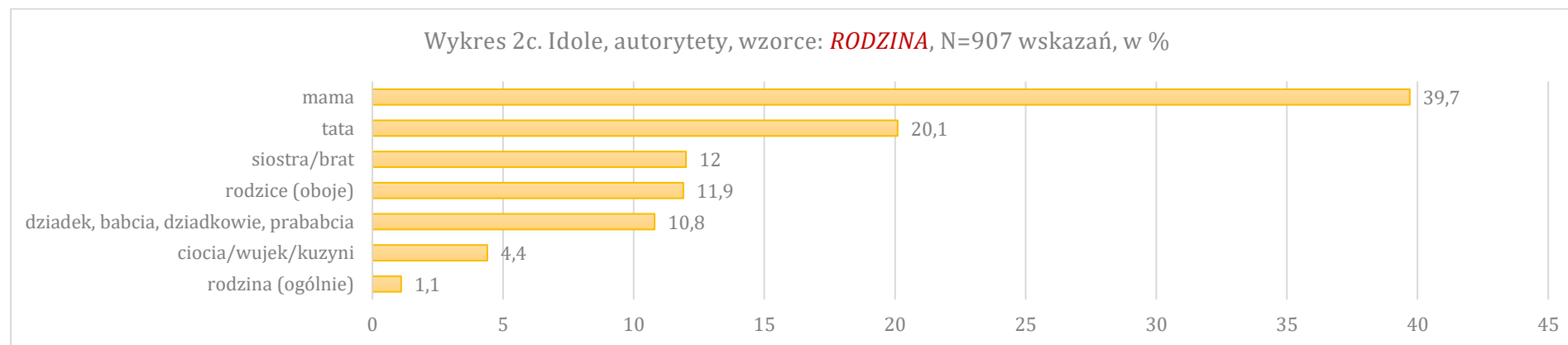

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Przytłaczająca większość w tej grupie to ci, którzy, po prostu nikogo nie wskazali. Znalazło się też kilkunastu *indywidualistów* i *nonkonformistów z przymusu*: ci pisali, że albo *ciągle szukają*, albo że *nie mają, bo nie potrafią dostrzec w swoim społecznym i kulturowym otoczeniu osób, które mogłyby podziwiać, szanować i się na nich wzorować*. Szczególnie przykro w tym wypadku wybrzmiały uwagi o *rodzicach*. Stosunkowo duża grupa respondentów Nataliki pisała, często dość obszernie to uzasadniając, że nie mają idola, wzorca ani autorytetu ponieważ za bardziej rozsądne uznają *wybieranie poszczególnych cech znanych sobie ludzi* by samemu ulepić dla siebie zestaw godny naśladowania. Jak to było w książeczce z mojego dzieciństwa? Cytuję z pamięci: *No i proszę z różnych szmatek to Fikołka a to Łatek*¹⁴ Nieliczne deklaracje o podziwianiu konkretnych subkultur (np. *hipisów*) w zasadzie może być doliczona do składania wzorców sobie samemu (łącznie było to 16,4%). Z kolei, za manifestację indywidualizmu (a nawet nonkonformizmu)

¹⁴ Maria Kowalewska, *Łatek i Fikołka*, Warszawa: Nasza Księgarnia, 1961.

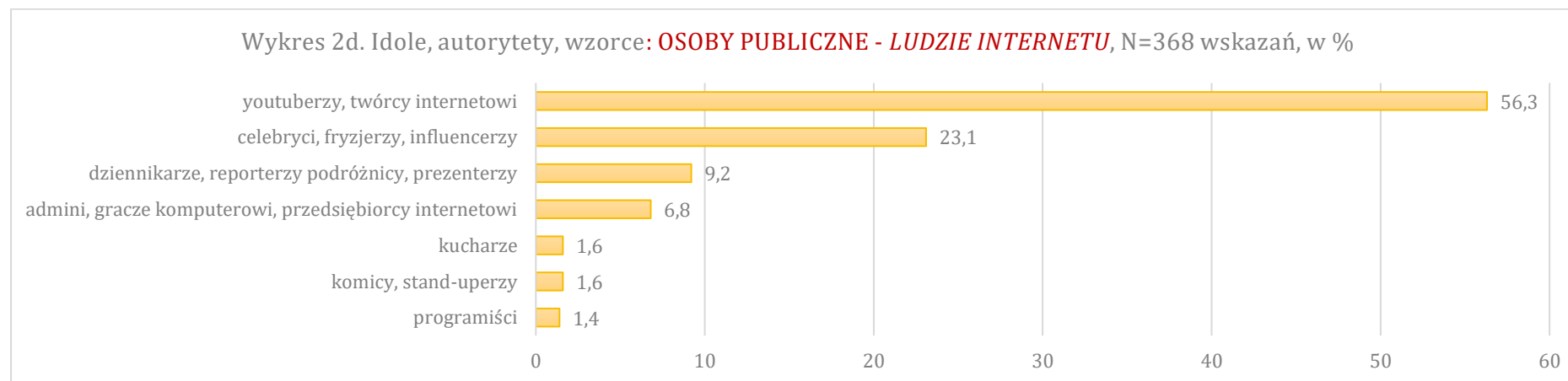
można uznać tych, którzy bardzo stanowczo podkreślali, że nie tylko *nie mają* idoli itp., ale *sami są dla siebie* przewodnikami po ścieżkach życia – jak widać, co dziesiąta osoba w tej grupie dokonała takiego samoopisu.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

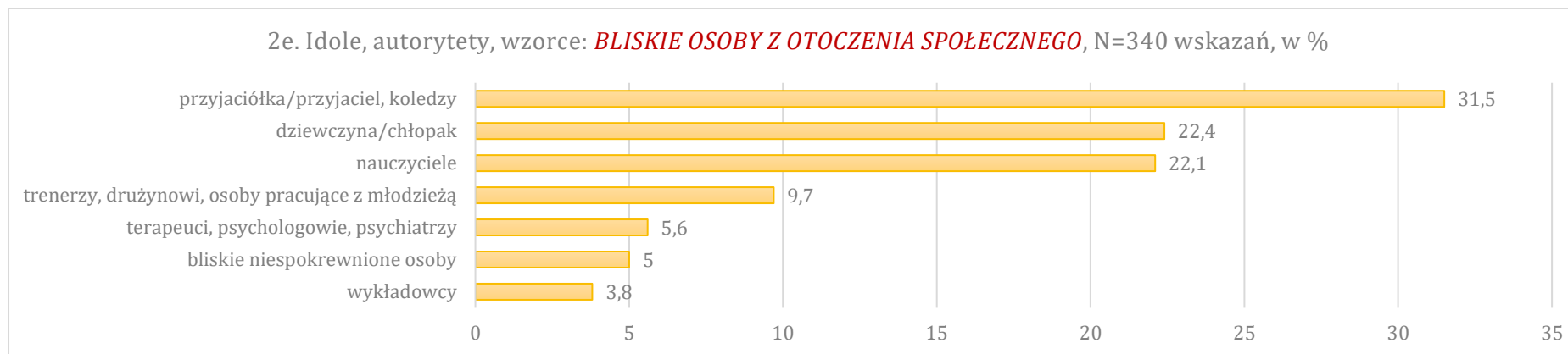
To, że w grupie rodzinnej na pierwszym miejscu wskazano *mamę* może do pewnego stopnia być wynikiem sugestii Natalki, ale zasadniczo jest zgodne z wieloletnimi wynikami badań młodzieży. (Kiedyś nawet sprowokowało mnie to do tezy, iż *matka jest najlepszym przyjacielem człowieka*). Zauważmy, że oboje **RODZICE** zgarniają tu łącznie 71,7% wskazań, a pewnie ci, co lakonicznie odpowiedzieli *rodzina* też w jakimś ułamku odsetka myśleli o rodzicach, a nie o całej wspólnotce rodzinnej. W uzasadnieniach często pisano o *osobistej dzielności życiowej rodziców*, podobnie jak *dziadków*. To, co wymagałoby sprawdzenia w badaniach na reprezentatywnej próbie, to relacje z *rodzeństwem*. Od lat badania pokazywały, że nie były one najprawdopodobniej najlepsze, a sam temat był ewidentnie zaniedbywany przez badaczy. Tu natomiast, zwłaszcza *starsze rodzeństwo*, wypada całkiem dobrze i to najczęściej w roli wzorców. Jako

wzorcy do naśladowania przedstawione zostały też *pozostałe osoby z rodziny (ciocie, wujowie, kuzyni)*: cenione głównie za sukcesy finansowe i zawodowe.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Właściwie wszystkie osoby znane ze sfery publicznej mają nie tylko swoje strony internetowe, ale też konta w mediach społecznościowych. Tu natomiast wyodrębniłam przede wszystkim tych, którzy w Internecie pracują (a często także tworzą). Wyróżnione na wykresie 2d kategorie, zwłaszcza *youtuberów* nie są jednolite: w tej pierwszej grupie można spotkać osoby zarówno *udzielające porad jak żyć, propagujące naukę, jakąś opcję polityczną czy światopoglądową lub sport, kręcące filmiki o ambicjach artystycznych, do epatujących pornografią* (tych jednak wskazano zaledwie kilka razy). Zauważmy, że drugą wyrazistą w miarę kategorią są tutaj celebryci i/lub osoby skupione na wyglądzie zewnętrznym. Kolejne wskazania są już znacznie rzadsze.

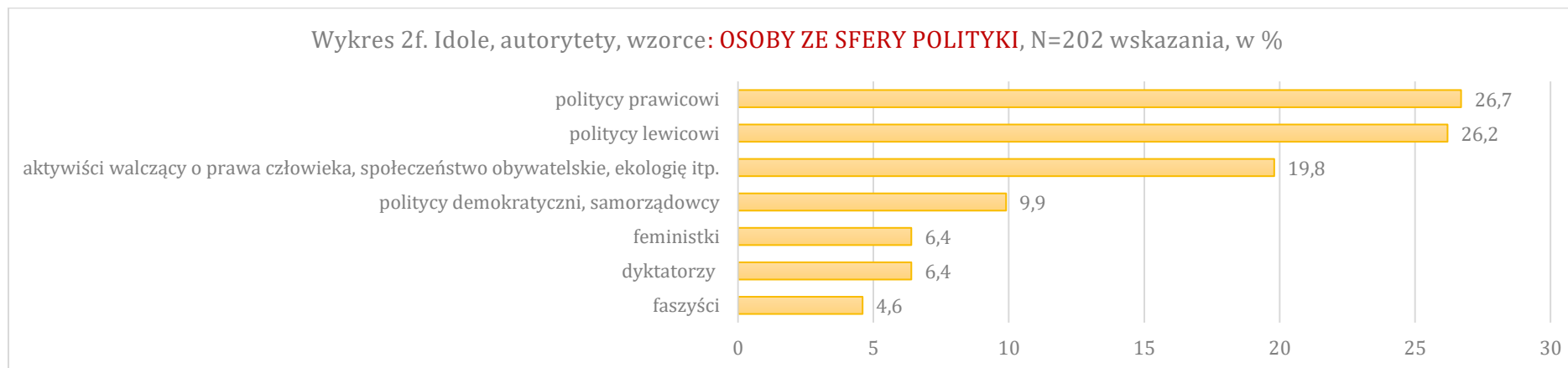
Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Grupa wyodrębniona na wykresie 2e to te osoby z szeroko rozumianego środowiska wychowawczego młodych ludzi, które im aktywnie towarzyszą i ich wspierają - za to głównie są cenione. Część z nich - jak zadeklarowali respondenci Nataliki - stanowi też dla nich wzorce osobowe. Tu chciałabym zwrócić uwagę na kolejne przełamanie bariery prywatności: wskazania na *terapeutów, psychologów i psychiatrów*. Szczęśliwie kontakt z nimi przestaje powoli być tematem tabu. Studenci wskazali *wykładowców* i - co warte podkreślenia - byli to wyłącznie *doktorzy*, a nie profesorowie.

POSTACI FIKCYJNE to kategoria obejmująca N=237 wskazań. Nie policzyłam już tego szczegółowo, ale w przytłaczającej większości były to *postacie z mang i anime* (np. *Naruto*); *gier komputerowych* (np.: *League of Legends*) oraz *postacie o rodowodzie z klasyki komiksu* (tu królowali *Batman* i *Spiderman*). Znacznie rzadziej pojawiali się *bohaterowie seriali*, w tym grozy czy kryminalnych (np. *Temprence Brenner*). *Bohaterowie papierowych książek* zostali

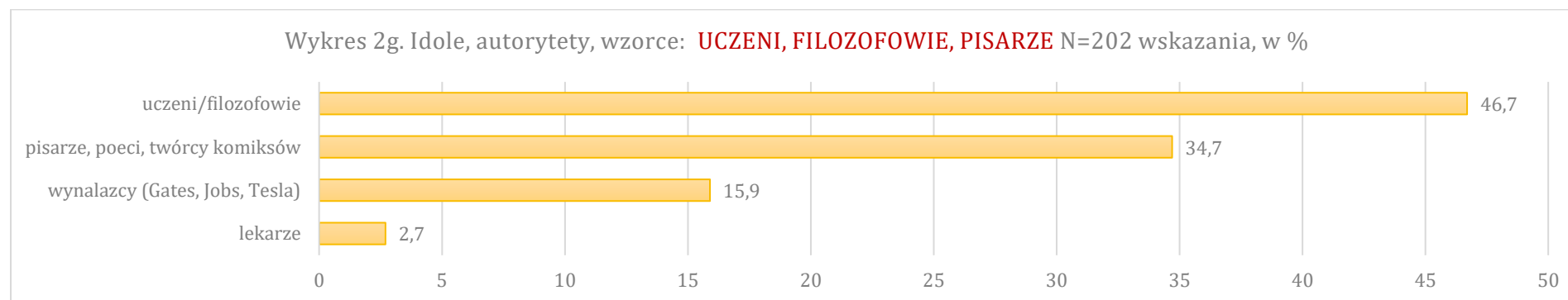
wskazani incydentalnie – np. *Ania z Zielonego Wzgórza*, a i to budzi wątpliwości, ponieważ jest przecież telewizyjny film. Raz został wskazany *Mały Książę* (co mnie prywatnie cieszy, bo nie znosiłam egzaltowanych odbiorców tej książki).

Niewiele mniejszą kategorię (N=210 wskazań) stanowili *SPORTOWCY*. Ich także zakodowałam bez liczenia odsetków subkategorii, ale respondenci wśród nich najczęściej wskazywali *piłkarzy (nożnych – z polskich kilkakrotnie Roberta Lewandowskiego; kilku innych wymieniły pojedyncze osoby)* i *koszykarzy* (a wśród nich np. niedawno zmarłego *Kobe Bryanta*). Respondenci wymieniali też *kierowców wyścigowych i rajdowych, kulturystów, deskorolkarzy, tenisistów, sportowców reprezentujących sztuki walki i skoczków narciarskich* (co ciekawe, wyłącznie zagranicznych). Sportowcy reprezentujący pozostałe dyscypliny albo nie byli w ogóle wskazywani, albo wskazały ich pojedyncze osoby.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Gdyby chcieć stereotypowo podzielić sferę, szeroko tu rozumianej, polityki to jej umowną *lewą stronę* reprezentowałyby 52,4% wskazań; *centrową* – 9,9% zaś *prawą* sięgającą po *skrajny nacjonalizm i faszyzm* – 37,7%. Wśród polityków lewicowych najczęściej wskazano *Adriana Zandberga* i *Robertą Biedronia* (nie bez znaczenia była tu uroda obu panów – Zandberga jedna z respondentek określiła jako *ogromnego Duńczyka*); wśród prawicowych – *Janusza Korwin-Mikkego* i *Sławomira Mentzena* (tu urody nie komentowano). Ciekawe, że generalnie w całej kategorii więcej pojawiło się nazwisk zagranicznych niż polskich (w tym: z Afryki, Azji i Ameryki Południowej).

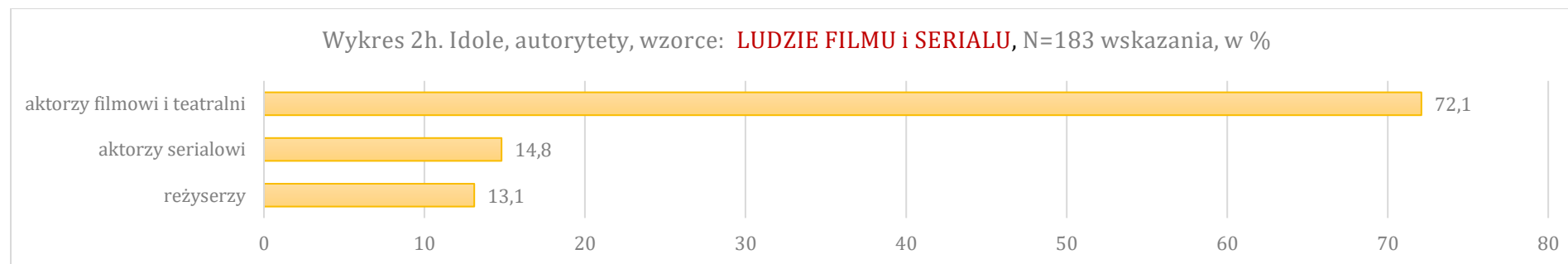

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF.

W grupie przedstawionej na wykresie 2g pojawili się zarówno *uczni* (głównie *ekonomiści* – tacy jak *Robert Shiller* czy *Richard Thaler*, ale także *Milton Friedman*); kilku *fizyków*, (np. *Albert Einstein*, *Stephen Hawking*, *Richard Feynman*); kilku *psychologów* (np. *Carl Jung*, *Jordan B. Peterson*). Ciekawy jest przypadek *Marii Skłodowskiej-Curie*, którą wymieniono najliczniej, ale można sądzić, że raczej dlatego, iż ostatnio jest przedstawiana jako „symbol

międzynarodowego sukcesu kobiety w świecie nauki zdominowanym przez mężczyzn¹⁵. Wewnętrznie zróżnicowana jest również podgrupa *pisarzy*: od *Tolkiena* do debiutujących młodych poetek. Najnowsza polska noblistka: *Olga Tokarczuk* została wymieniona raz. Wśród pojedynczo wymienianych filozofów znajdują się głównie starożytni (*Anaksymander, Arystoteles, Platon*), ale pojawił się też np. *Michel Foucault*.

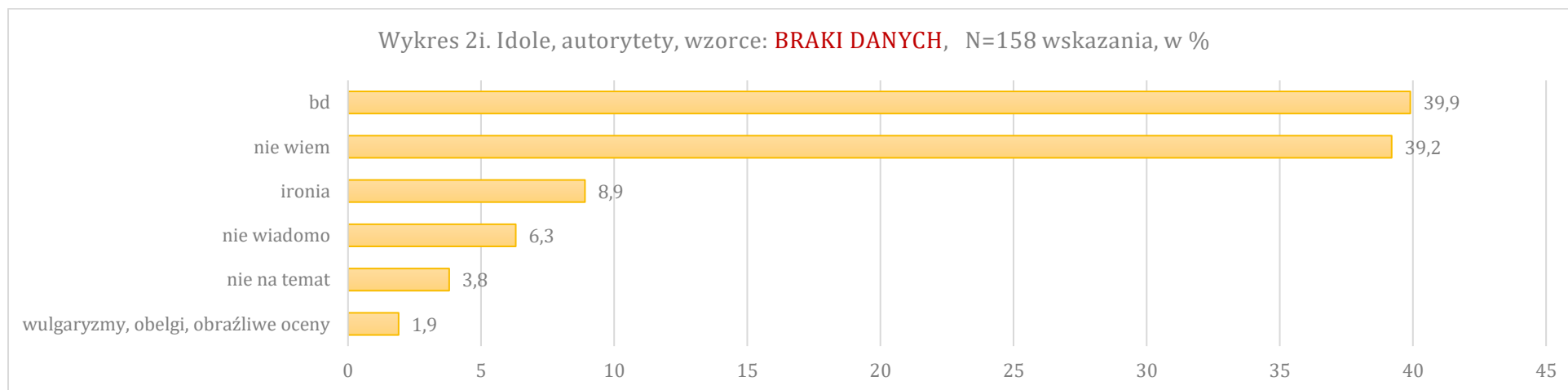

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Co do aktorów, to oczywiście jest ich tutaj cała plejada – wyróżniłam takich, którzy zagraли jedynie w serialach i tych bardziej wszechstronnych (co ciekawe, wskazywano zarówno aktora – np. *Benedicta Cumberbatcha*, jak i – umieszczonego przeze mnie w grupie postaci fikcyjnych, a granego przez niego - współczesnego *Sherlocka Holmsa*). Muszę jednak szczerze przyznać, że większości tych nazwisk i dzieł nie kojarzę więc musiałam wszystko

¹⁵ Karol Grabias, Maria Skłodowska-Curie – ikona czasu emancypantek. Rozmowa z Ewelina Marią Kostrzewską, (<https://teologiapolityczna.pl/maria-sklodowska-curie-ikona-czasu-emancypantek-rozmowa-z-ewelina-maria-kostrzewskaw>).

sprawdzać. Wśród reżyserów przeważali twórcy zagraniczni: amerykańscy i brytyjscy, było też kilku reżyserujących *anime*.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Kolejna kategoria to *braki danych*, doliczyłam tu, jak widać, także formalnie udzielone odpowiedzi *nie wiem*. Zaś 6,3% w subkategorii *nie wiadomo* to moja klęska, bowiem o tych postaciach nie znalazłam żadnej informacji w Internecie, a osobiście też nie były mi znane. Dodałam także nieliczne *wypowiedzi ironiczne*, ponieważ w sensie ścisłym nie zawierały one odpowiedzi na pytanie Natalki.

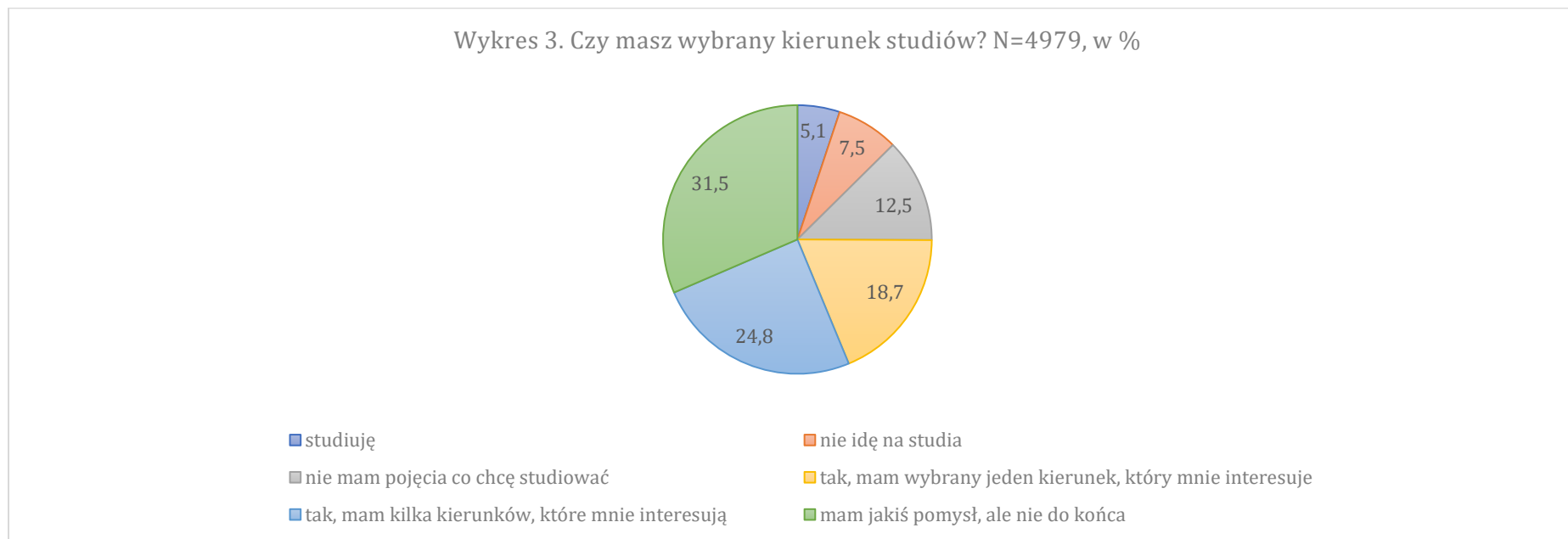
Następne kategorie mają liczebności wskazań poniżej 100, więc nie prezentuję ich rozkładów procentowych, tylko pokrótce je omówię:

- w kategorii *bogacze* zawiera się N=89 wskazań, z czego 73 na *Elona Muska*;
- jeszcze mniej (N=68) to wskazania na *postaci reprezentujące religie*: od *Jezusa, przez świętych, po księdza spowiednika i panią od formacji*, najrzadziej wskazano *postaci innych religii niż chrześcijaństwo*. Warto zaznaczyć, że jakkolwiek subkategoria ta jest mała, to zwykle była opatrywana komentarzami świadczącymi o żarliwej religijności i/lub silnych przekonaniach światopoglądowych;
- *postaci historyczne* (królów, wielkich wodzów i bohaterów historycznych wydarzeń) to N=61 wskazań;
- *artyści sztuk wizualnych* – relatywnie najczęściej byli to autorzy komiksów i mang - uzyskali w badaniu Natalki N=43 wskazania.

W podsumowaniu można stwierdzić, że najczęściej WPŁYW WZORCOTWÓRCZY NA RESPONDENTÓW NATALKI MAJĄ POSTACIE ZNANE IM Z SIECI. Należą do nich - również najliczniej wskazani - *muzycy*. Drugim kręgiem wzorcotwórczym są bliscy (*rodzina i otoczenie społeczne* – łącznie tyle samo co muzycy – 22,8%). Poza tymi wskazaniem rozciąga się obszerny świat idoli, autorytetów, wzorców osobowych, w którym tradycyjne postaci (autorytety religijne, bohaterowie książkowi i historyczni, sportowcy) stanowią zdecydowaną mniejszość. Widać też wyraźny trend indywidualistyczny, który sam w sobie wart jest osobnego badania, a w jego obrębie – jeśli komuś się nie podobało poprzednie porównanie z dziecinnej bajki – świat moralnych *stworów Frankenszteina* albo wzorców

i autorytetów *domowego wyrobu*¹⁶, *na własny użytek*. Co też ciekawe, bardzo niewielką grupkę stanowią tu rówieśnicy (*przyjaciele, chłopak/dziewczyna*). A jeszcze do niedawna badania młodzieży pokazywały rówieśników jako jedną z najważniejszych tzw. grup odniesienia, zarówno oceniającego, jak i porównawczego¹⁷.

NATALKA, PYTANIE 3, CZY MASZ WYBRANY KIERUNEK STUDIÓW? (*spokojnie, nikt nie patrzy*)

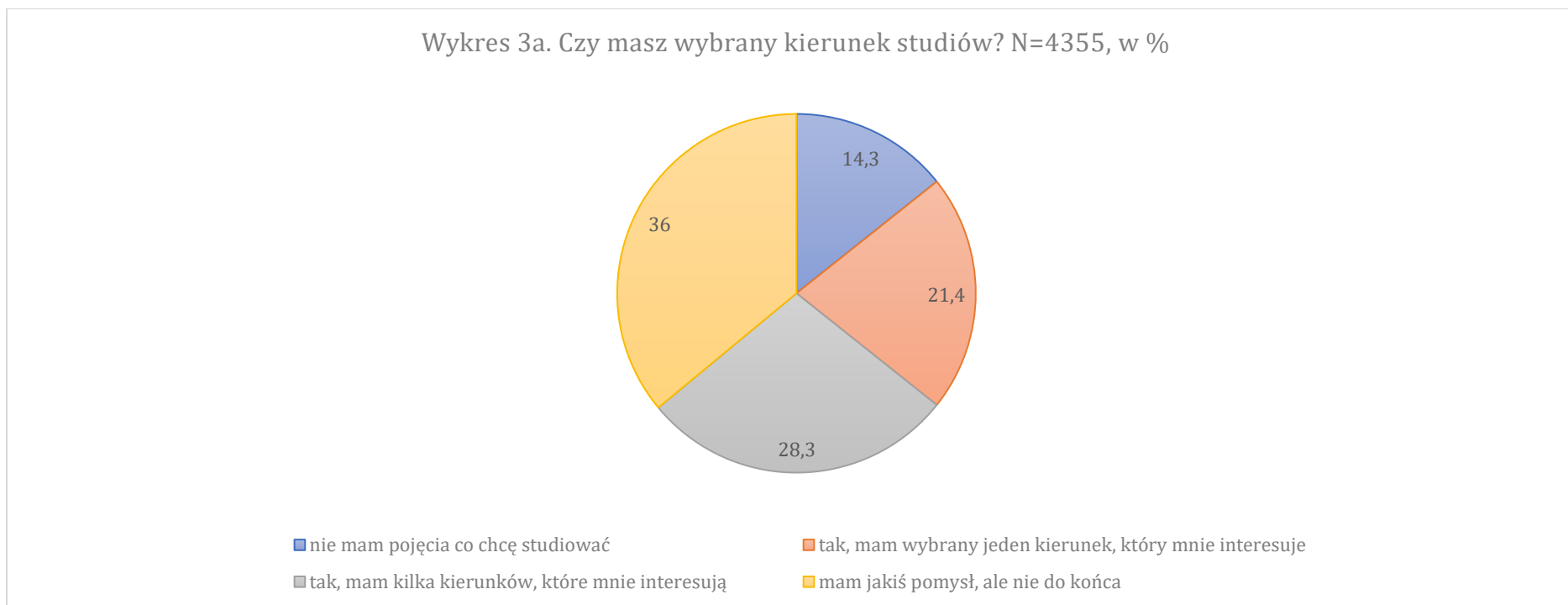
Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

¹⁶ *Per analogiam*: o „modelach domowego wyrobu” por.: Claude. Lévi-Strauss, Pojęcie struktury w etnologii, (w:) tegoż, *Antropologia strukturalna*, Warszawa 2009, s. 280.

¹⁷ Por. Robert Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa: PWN, 1982, ss. 335-429.

KOMENTARZ I INTERPRETACJA

Po obejrzeniu generalnego rozkładu widać, że aż 12,6% respondentów w gruncie rzeczy to pytanie nie dotyczy, albowiem *już studiują* albo *studiować nie chcą lub nie mogą*. Wobec tego warto te dane przedstawić inaczej, za 100% biorąc jedynie tych respondentów, którzy realnie stali (lub stoją) przed wyborem studiów. A wtedy nasz rozkład i jego N-ka (liczba odpowiadających) będą wyglądały trochę inaczej – por. wykres 3a.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Minimalnie więcej niż 1/5 respondentów Natalki zadeklarowała *pewność w kwestii wyboru studiów*. Reszta właściwie *nie wie* co ich na tyle interesuje, że chcieliby temu poświęcić co najmniej kilka lat życia. Każdy z typów odpowiedzi na to pytanie obrazuje nieco inną sytuację, by tak rzec, inne rozterki: największa grupa (36%) najwyraźniej potrzebuje wsparcia i rozmowy o swoim wyborze, ale skoro go nie dostaje dlaczego nie szuka sama? (W tym kontekście proponuję porównać omawiany wynik z odpowiedziami na kolejne – 4 pytanie.

UWAGA! Poniższe rady kieruję do *Zagubionych, Rozdartych, Niezdecydowanych i Poddawanych presji*, bo spora część Uczestników badania Natalki świetnie sobie poradziła z trudnościami wyboru (por. komentarz do pytania 4).

KAŻDY KIERUNEK STUDIÓW MA ZWYKLE SWOJĄ STRONĘ INTERNETOWĄ. Po jakości tej strony (w tym jej warstwy informacyjnej) można nie tylko się dowiedzieć gdzie i co warto studiować, ale także jak w danym miejscu traktowani są studenci. Warto sprawdzić czy kandydatów od razu nie traktuje się jak klientów, którym trzeba tylko *wcisnąć swój towar, a potem to już przerąbane*; ile jest tam *podlizywania się*, fałszywych obietnic, a ile rzetelnego zaproszenia do współpracy. KAŻDY NAUCZYCIEL AKADEMICKI POWINIEN MIEĆ SWÓJ BIOGRAM i DOKUMENTACJĘ SWOJEGO DOROBKU W INTERNECIE – trzeba poświęcić chwilę i to posprawdzać, porównać. (Rada dla wytrwałych: warto też poczytać ich prace). Poza tym TRZEBA WIEDZIEĆ, ŻE W DZISIEJSZYCH CZASACH STUDENCI MOGĄ KONSTRUOWAĆ SWOJE PROGRAMY Z DUŻĄ DOŻĄ WOLNOŚCI (NP. POPRZEZ FAKULTETY CZY WSPÓŁPRACĘ Z BADACZAMI). Można się zatem upewnić.

Sprawa tych, którzy *mają kilka pomysłów* na to, co studiować, jest w części podobna: zalecam tę samą receptę. Jeśli to jednak nie pomoże doradzałabym by wybrać jednak główny przedmiot studiów i – jak to mówił mój znajomy fizyk: *najpierw just pomacać rzeczywistość*, a potem decydować na jakim poziomie interdyscyplinarności się chcemy znaleźć.

Najtrudniej doradzać tym, którzy zadeklarowali, że *nie mają pojęcia co chcą studiować*. Może analiza typu SWOT tu pomoże? Warto zadać sobie pytania takie, jak np.: *w czym jestem dobra/y a z czym sobie na pewno nie radzę? Ile jestem w stanie poświęcić? Z czego mam dobre, a z czego słabe stopnie? Co lubię robić, a czego na pewno nie lubię?*

Z moich doświadczeń jako nauczyciela akademickiego wynika, że lepiej dokonać własnych wyborów niż kierować się radami bliskich, zwłaszcza rodziców, którzy najczęściej chcieliby by studia po prostu zapewniły dzieciom stabilny byt i bezpieczeństwo ekonomiczne. Ale to w dzisiejszym świecie nie jest, a w przyszłości tym bardziej nie będzie takie proste, jak dla pokolenia rodziców czy dziadków.

Wreszcie UCZELNIE ORGANIZUJĄ DNI OTWARTE – zauważyłam wszakże, że frekwencja nie jest na tych spotkaniach zbyt duża. *No więc Proszę Państwa, może warto dać Panu B. szansę?*

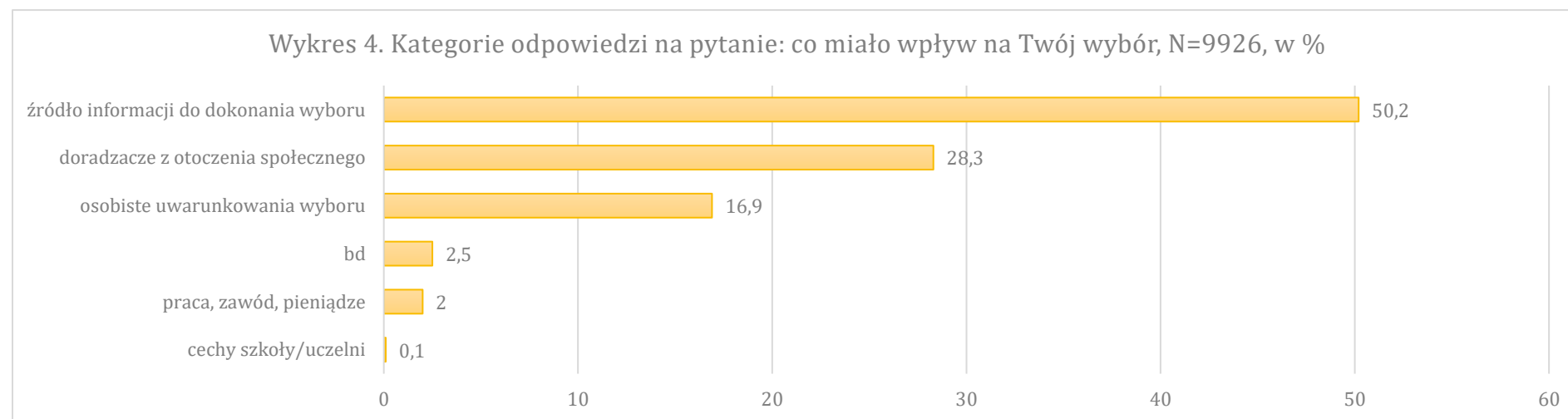
Warto też zaznaczyć, że ci, którzy *nie chcą studiować* nie muszą z tego powodu ulegać skrajnym emocjom: ani nie muszą agresywnie bronić swojej racji, ani też się jej wstydzić i tłumaczyć. Sama uważam, że to, co naprawdę stanowi

tu problem, dotyczy przede wszystkim takich wyborów, które spowodują, iż CZŁOWIEK BĘDZIE ROBIŁ TO CO LUBI, A PRACA NIE BĘDZIE JEDYNIIE „CHAMSKIM SPORTEM”, jak w „Inżynierach z Petrobudowy”¹⁸.

Generalnie: Respondenci Natalki najprawdopodobniej będą się znajdować na takim rynku pracy, jaki większości ich nauczycieli i rodziców nawet się nie śnił. Dużo by o tym można jeszcze mówić..., a warto się zainteresować!

No to teraz zobaczmy kto spośród nich i jak sobie radził z uwarunkowaniami wyboru własnej przyszłości, przede wszystkim edukacyjnej.

NATALKA: PYTANIE 4, CO MIAŁO WPŁYW NA TWÓJ WYBÓR? [kierunku studiów – BF]

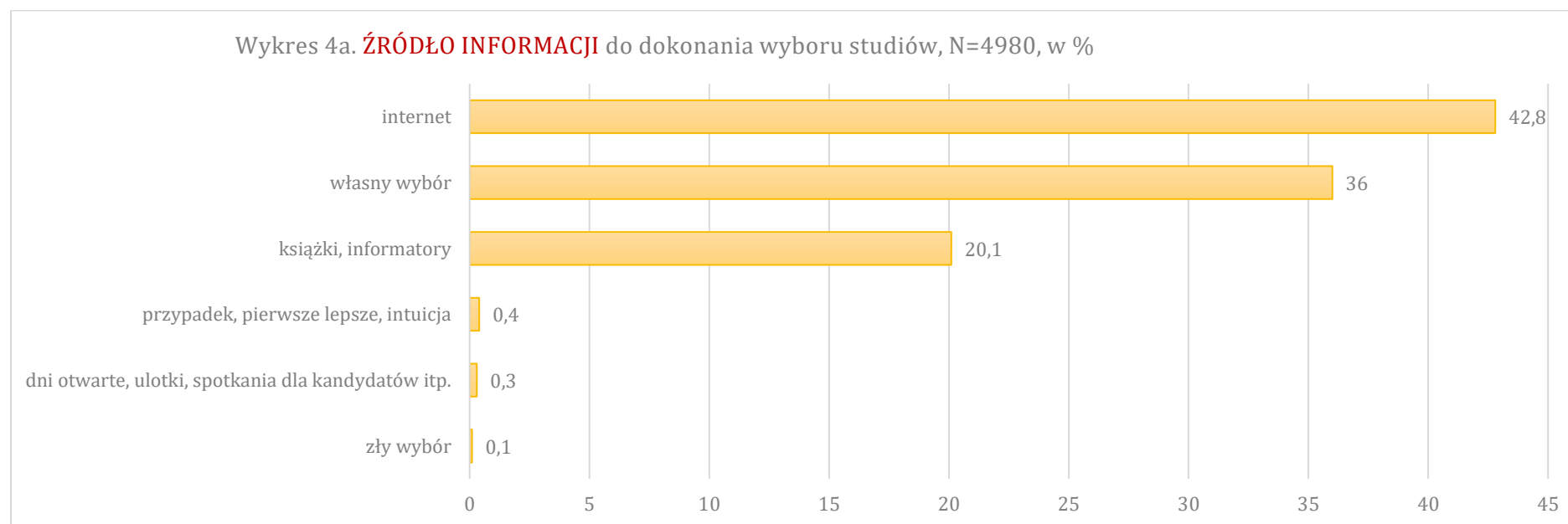
Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

¹⁸ Kult, album „Tata Kazika” 1993.

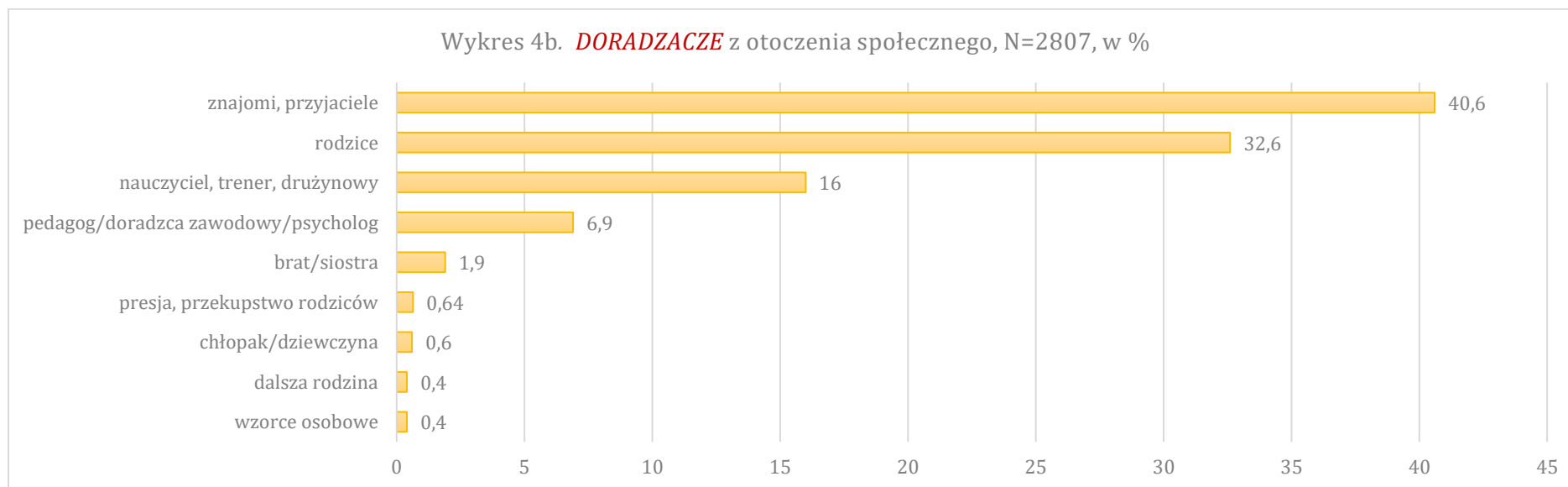
INTERPRETACJA

Jak widać, respondenci Natalki przede wszystkim sami poszukiwali informacji o studiach, które chcą (lub chcieli) wybrać. Nawet jednak jeśli sami znajdowali informacje wielu z nich, radziło się też innych lub wskazywało kolejne czynniki. (Średnio udzielili 2 odpowiedzi na to pytanie). Poniżej nieco dokładniej analizuję te dane. Warto zwrócić uwagę na stosunkowo nieliczną grupę odpowiedzi, która opisuje czynniki heteroteliczne, wpływające na wybór kierunku studiów (takie jak: *możliwości uzyskania pracy, perspektywy zawodowe, spodziewane zarobki, lokalizacja uczelni, wieść o łatwości studiowania, ograniczenia zdrowotne itp.*).

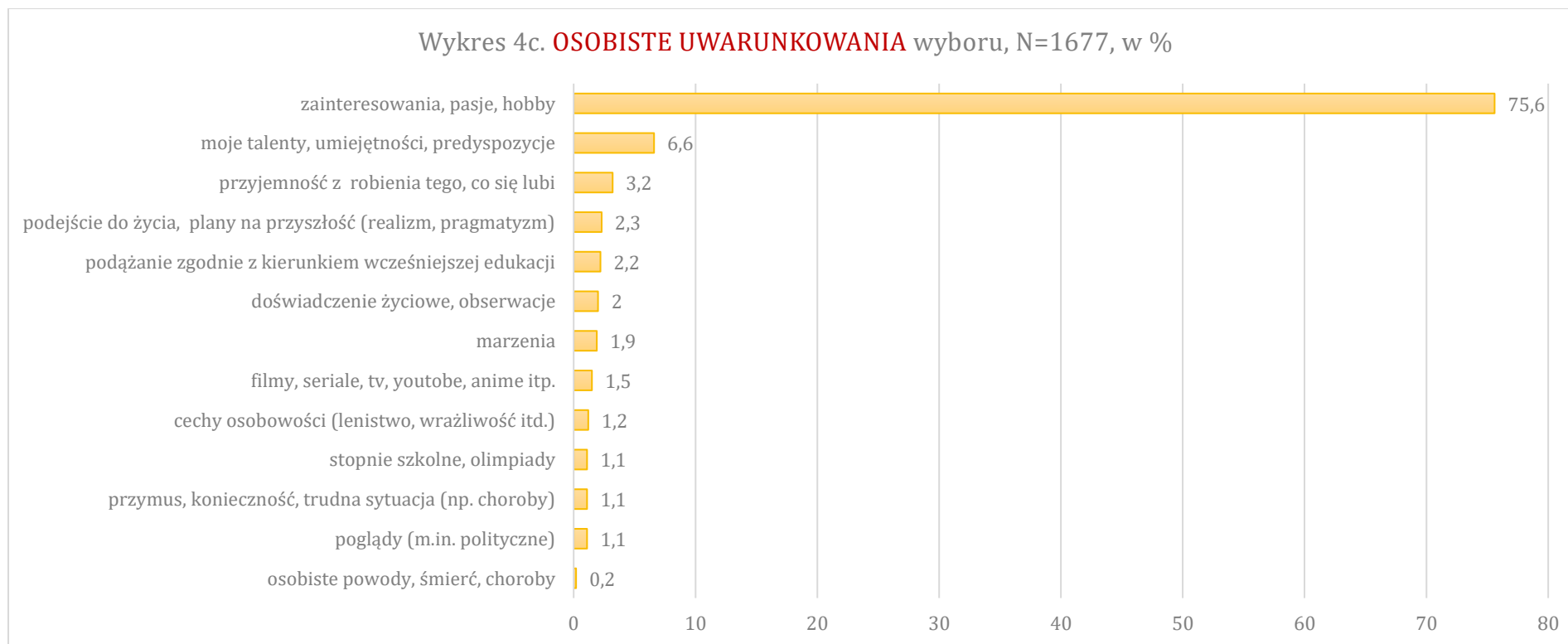
Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Mamy tu trzy główne źródła wiedzy wspomagające ważny wybór dotyczący studiowania. *Internet*, co pokazują także inne badania młodzieży jest zdecydowanie najczęściej wybierany. (A można oczekiwać, że w okresie pandemii stanie się przymusowym, głównym źródłem informacji o studiach i rekrutacji). W tym kontekście proponuję obejrzeć też wyniki analizy odpowiedzi na pytanie 9. Znaczna grupa respondentów Natalki podkreśliła, że *wybierała sama*. Nonkonformiści wśród nich nic już nie dodawali, zaś odpowiedzi tych, co jednak sprawdzali jeszcze inne źródła lub osoby kodowałam wielokrotnie. Nieco zaskoczyła mnie wysoka pozycja *książek i informatorów*, albowiem wydaje się to nie ekologicznym i anachronicznym sposobem informowania, nie mówiąc już o tym, że wiele informacji w takich wydawnictwach może być nieaktualnych ze względu na ich relatywnie długi proces produkcyjny.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

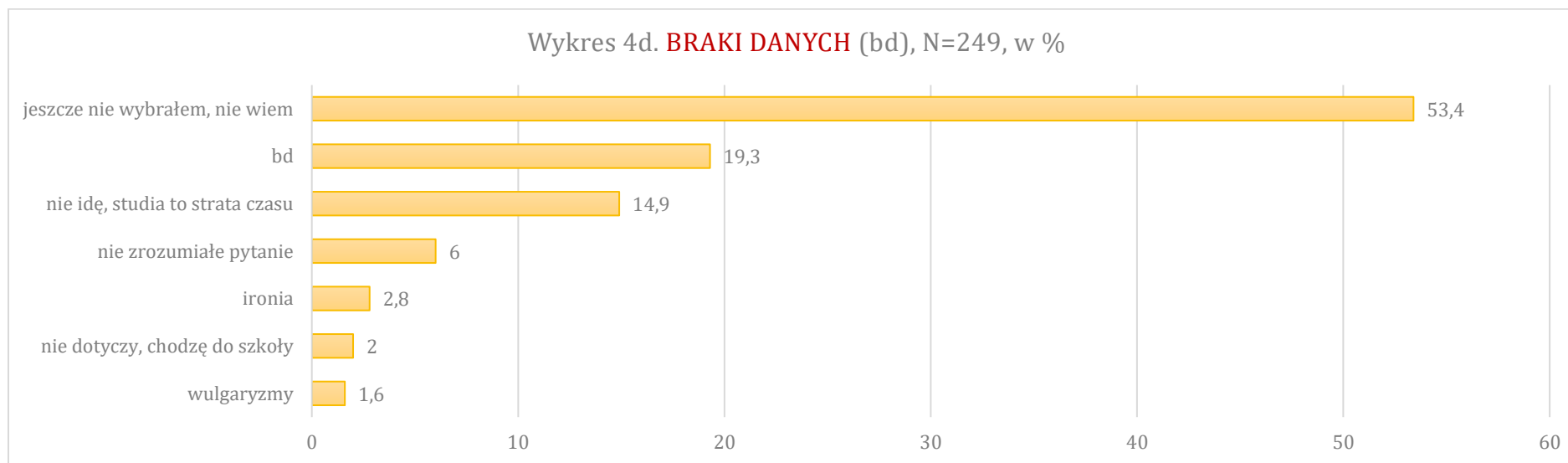
Tu zdecydowałam się m.in. wyodrębnić subkategorię *presji*, a nawet *przekupstwa* stosowanego przez rodziców, która na szczęście jest niewielka. Jednakże wpływ samych *rodziców* pozostaje ciągle relatywnie duży, podobnie jak *nauczycieli* i *doradców zawodowych* (łącznie 22,9%). Jak też widać, wzorce osobowe mają minimalny wpływ na ukierunkowanie badanych osób – por. też wykres 4c, poniżej.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

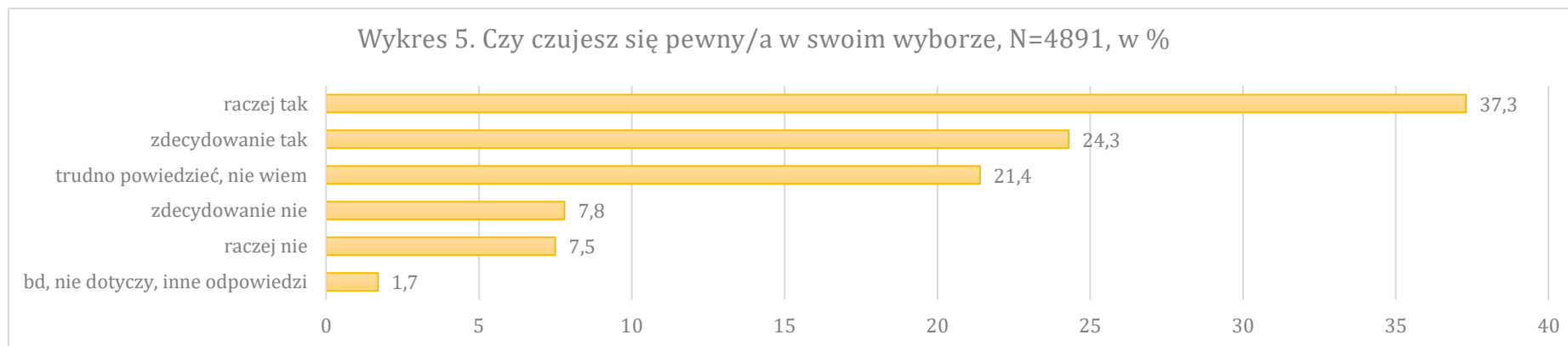
Warto zwrócić uwagę na przewijający się w danych wątek *samodzielności i wolności pasji i zainteresowań*. Jeśli zsumować odsetki z tego punktu widzenia to tylko w tej grupie odpowiedzi uzyskamy 80,7% wskazań takiego rodzaju wyborów. Wynikać z tego mogą w istocie dwa sposoby postępowania: podejmowanie decyzji całkowicie samodzielnie i w zgodzie z własnymi predylekcjami; radzenie się wszystkich dookoła, ale i tak dokonanie wyboru samodzielnie. Reszta to trochę *zawracanie głowy sobie i innym, bo i po co się pytać jeśli wiemy lepiej?*

Na koniec mini analiza braków danych w odpowiedziach na to pytanie – na wykresie 4d.

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

NATALKA: PYTANIE 5, CZY CZUJESZ SIĘ PEWNIEM W SWOIM WYBORZE? [kierunku studiów – BF]

Źródło: badanie „Kim jest nastolatek?”, oprac. BF

Przypominam, że to pytanie także musiałam zakodować jeszcze raz, poprawiając odpowiedzi (czyli *kafeterię* – por. wyżej). A zatem warto zwrócić uwagę na prawie ¼ spośród nich *zdecydowanie* potwierdzających swój wybór.

INTERPRETACJA

Odpowiedzi na to pytanie, w przeciwieństwie do pozostałych, nie traktowałabym *super poważnie*. Bo nawet ci, którzy są zdecydowani mogą przecież jeszcze zmienić zdanie. Traktuję je tu więc raczej jako pośredni wskaźnik samodzielności decyzyjnej respondentów Natalki.

NATALKA: PYTANIE 6, CZYM SIĘ INTERESUJESZ? Zaznacz wszystko, co Ciebie interesuje + możesz dodać swoje oraz

NATALKA: PYTANIE 9, CZY SĄ TEMATY, O KTÓRYCH CHCIAŁBYŚ WIEDZIEĆ COŚ WIĘCEJ? JEŚLI TAK, TO JAKIE? (to może być rekrutacja, moda męska, własny biznes, co tylko chcesz)

KOMENTARZ: zdecydowałam się tym razem nie przedstawiać danych w procentach lecz w liczbach bezwzględnych (lb). Oczywiście można było *docisnąć kolanem* i stworzyć kategorie tak ogólne, że wykres lub tabelka zawierałyby kilka wierszy (np. wg podziału: *wiedza ścisła, przyrodnicza, humanistyczna, hobby, inne* i koniec), ale szczegółowe kody, (umożliwiające w niektórych przypadkach zastosowanie porównań) mają swoje zalety informacyjne. Dlatego dane przedstawione niżej w serii tabel zestawiających odpowiedzi na pytania 6 i 9, tworzą w efekcie INTERESUJĄCĄ I BARDZO ROZLEGŁĄ MENTALNĄ MAPEŃ ZAINTERESOWAŃ badanych młodych ludzi.

Dla porządku dodajmy, że na pytanie 6 respondenci Natalki udzielili N=33.345 odpowiedzi (bez braków danych N= 33.321!), z których wiele, jak widać w tabelach, się powtarzało; na pytanie 9 udzielono N=5.307 odpowiedzi (bez braków danych N= 5.038) – niektóre także się powtarzały. A oto drobne próbki odpowiedzi, zamieszczone tu by pokazać chociażby ile pracy wymagało zakodowanie tej różnorodności¹⁹:

---

¹⁹ Zapisy cytowane w oryginale – BF.

A) zainteresowania Respondentów Nataliki:

języki, gry komputerowe, muzyka, sztuka, filmy/seriale

literatura, filozofia, psychologia, Człowiek

geografia/podróże, języki, filmy/seriale

biologia/chemia, historia, polityka, życie społeczne, literatura, gry komputerowe, finanse/ekonomia

historia, muzyka, sztuka, grafika, Etnologia, chóralistyka, teatr, historia mody, moda artystyczna

biologia/chemia, matematyka/fizyka, historia, geografia/podróże, polityka, życie społeczne, języki, literatura, muzyka, filmy/seriale

matematyka/fizyka, polityka, życie społeczne, informatyka, muzyka, sztuka, grafika, filmy/seriale

polityka, życie społeczne, literatura, informatyka, gry komputerowe, muzyka, filmy/seriale, Kosmos, nowe technologie z dziedziny elektroniki

języki, grafika, psychologia

biologia/chemia, literatura, muzyka, sztuka, psychologia, Medycyna weterynaryjna

gry komputerowe, sztuka, grafika

matematyka/fizyka, geografia/podróże, muzyka, psychologia, siłownia

historia, geografia/podróże, literatura, gry komputerowe, muzyka, filmy/seriale

B) to, o czym Respondenci Nataliki chcieliby dowiedzieć się więcej (wybrałam tu głównie nowe wątki):

Chciałbym więcej wiedzieć o relacjach między ludzkich i mniej o samym sobie;

Cukiernictwo! Ale każdy mówi że to głupie;

Rozkręcenie kariery w psychologii i aborcja

Sex ed, jestem na poziomie przedszkolaka w tych tematach

Mandaryński, łacina, migowy

*Chciałbym rozumieć niektóre zagadnienia i metody badawcze z dziedziny filozofii, chociaż wiele brzmi jak pseudointelektualny bełkot
znajdowanie siebie ((jak to zrobić))*

WIĘCEJ TEMATÓW O RADZENIU SOBIE Z CYBERPRZEMOCA

Jak być lepszym człowiekiem, jak wziąć się za siebie, jak odzyskać motywację, jak wyjść z doła psychicznego

Weksylologia i heraldyka

*O Janie Pawle 2 który jest oskarżany o krycie pedofilii, o polskim zespole siekiera, dokładniej ich całej biografii, o manipulacjach owsiaka po
części krytych zbieraniem na chore dzieci*

Buty sportowe

Księgowość kreatywna

*Chciałbym żeby strony uniwersytetów opisały zasady rekrutacji w sposób zrozumiały a nie właściwie w sposób urzędniczy. Chcę rozumieć co
muszę zdać na maturze żeby dostać się na wymarzony kierunek i jak szukać takich informacji na stronach uczelni bo ANI JEDNA nie jest
intuicyjna*

JAK REKRUTOWAC NA STUDIA I JAK SIE PORUSZAC NA TYCH NIENORMALNYCH STRONACH UCZELNI

Co z pandemią?

*Tak, między innymi chciałbym lepiej zapoznać się z połączeniem ekonomii z polityką oraz czy prawdą jest, że w tym zawodzie trzeba kraść
żeby przeżyć*

Chyba dorosłości, strasznie się jej boje

I chciałabym wiedzieć o wszystkim

Jak wygląda staranie się o pracę, pierwsza praca, jak załatwiać wszystkie formalności związane z byciem dorosłym. Gdy próbuję się czegoś dowiedzieć to jestem zbywana i nic nie jest mi tłumaczone

Jak zapłacić: podatki, rachunki za wodę prąd itp; jak wypełnić PIT, jak napisać CV, jak odróżniać prawdziwe od fałszywych informacji, na co uważać w internecie i w irlu, jak dokonać prostych napraw w domu, jak ugotować podstawowe rzeczy, jak robić dobre pierwsze wrażenie wiele rzeczy, które muszę znać jako dorosła osoba (np. Jak wypełnić PIT, co zrobić gdy coś się stanie, np. umrze pies, etc)

Taka wiedza bezużyteczna

Tak, ale jeśli miałyby mnie o nich uczyć szkoła to już lepiej nie

Oj sporo ciężko konkretnie teraz. Poza tym pytanie mało miarodajne ankietowo imo

Bardzo dużo, tak jak napisałam wcześniej polityczna i społeczna sytuacja na świecie, chociaż w liceum byłaby to dla mnie nuda, teraz widzę, że to bardzo potrzebne. Ilość podstawowych informacji, o których nigdy nie słyszałam w szkole jest przerażająca a moje liceum było najlepszym w mieście i jednym z najlepszych w powiecie. Uważam że ważniejsze od wkuwania dat poszczególnych bitew w XVII wieku jest nauka o wojnach i konfliktach które dzieją się TERAZ. O tym że w Chinach można mieć tylko jedno dziecko (w mieście, na wsi 2), że są tam obozy koncentracyjne dla muzułmanów, że Jemen prawdopodobnie niedługo przestanie istnieć, o sytuacji ekologicznej świata też.

O polityce aby móc jebać boomerów że 17latek wie lepiej

PSL - jak wstąpić

Kodowanie tego bogactwa mogło, jak widać, przyprawiać o zawrót i ból głowy. Ostatecznie zastosowałam tutaj albo tzw. kody *in vivo* czyli oryginalne sformułowania Respondentów Natalki, albo nieznacznie modyfikowałam oryginalne sformułowania, grupując wypowiedzi maksymalnie do siebie podobne. Warto zaznaczyć, że poszczególne informacje w zbitkach typu *mat./fiz.* (w pytaniu 6) kodowałam osobno jako matematykę i fizykę²⁰.

Decyzja jak zaprezentować tego rodzaju dane też nie była łatwa. Kiedy już stwierdziłam, że tabele w tym wypadku będą czytelniejsze niż wykresy, przygotowałam je w dwóch seriach. Pierwsza seria tabel (6/9 A, B, C, D) zawiera zestawienia kategorii z grubsza porównywalnych. Druga seria (tabele 6/9 E, F) zawiera zestawienie danych z obu pytań, których, z kolei, nie da się porównać oraz informacje o brakach danych i kategoriach nie merytorycznych.

Chciałabym także zwrócić uwagę na kolorystykę w kolumnach tabel serii 6/9. **Różem indyjskim** zaznaczyłam wyższe liczebności w poszczególnych wierszach, zaś **błękitem** – niższe. Pozwala to szybko się zorientować które z zainteresowań wyczerpują w zasadzie potrzeby badanych osób, a które (te same) – wg nich – wymagają pogłębienia i/lub rozwoju.

W podanych liczebnościach widać również skalę tego, CO BADANI JUŻ WIEDZĄ, DOWIADUJĄ SIĘ LUB ROBIĄ w stosunku do tego, CO JESZCZE (NOWEGO) CHCIELIBY ZROBIĆ I/LUB CZEGO SIĘ DOWIEDZIEĆ i tak proponuję popatrzeć na przedstawione poniżej wyniki.

---

²⁰ Odpowiadają one oczywiście tzw. profilom klas, do których chodzi większość respondentów Natalki; znalazła się wśród nich jednak kilkunastoosobowa grupka takich, którzy kochają matematykę, ale nie znoszą fizyki. Co ciekawe, w drugą stronę tego rodzaju deklaracje się nie pojawiły.

Tabela 6/9 A, Zainteresowania zadeklarowane przez respondentów Natalki z deklarowanymi zainteresowaniami dodatkowymi, w lb.*

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
Muzyka, wokalistyka	2789	Muzyka produkcja	19
		Muzyka, historia, teoria muzyki	104
		Muzyka, gra na instrumencie, tworzenie muzyki, wokal	45
Filmy, seriale	2735	Filmoznawstwo, filmy	27
Języki	2467	Języki obce	89
Psychologia	2280	Autopsychologia (nauka w służbie własnych problemów respondentów)	105
		Psychologia	286
Geografia, geologia, podróże	2277	Geografia, geologia	32
		Podróże, turystyka	11
Gry komputerowe	2003	Gry - granie	4
		Gry tworzenie, produkcja	70
Gry inne , <i>speedcubing, rpg, conworlding</i>	11		
Socjologia, WOS	1669	Autosocjologia (nauka w służbie własnych problemów respondentów)	24
		Socjologia	71
Matematyka	1590	Matematyka i szczegółowe zagadnienia matematyczne	40
Fizyka	1577	Fizyka	59
Polityka, stosunki międzynarodowe	1573	Polityka, doktryny, ideologie, praktyki	219
Sztuka	1554	Sztuka znawstwo	56
		Sztuka - uprawianie, malarstwo, rysunek	44
Informatyka, programowanie	1285	Informatyka, programowanie, cyberbezpieczeństwo	166
Literatura, własne pisanie, poetyka, poezja	1252	Literatura, poezja	41
Chemia	1238	Chemia, fizyczna, jądrowa	36

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF. *Kolorem różowym zazaczyłam przewagę jednego z dwóch typów zainteresowań; kolorem niebieskim – mniejsze liczebności.

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
Biologia	1235	Biologia, biochemia, biotechnologia	56
		Biologia, mózg człowieka	30
Historia, weksylologia i in. szczegółowe	1226	Historia prawda historyczna	108
Grafika komputerowa	1162	Animacja komputerowa	8
Filozofia	1089	Filozofia	89
Finanse, ekonomia	754	Ekonomia gospodarka	193
		Bankowość, rachunki, podatki, giełda, inwestowanie, urzędy	134
Psychiatria	306	Psychiatria	28
Sport	293	Sport uprawianie	29
		Sport wiedza	14
Kryminologia, kryminalistyka	70	Kryminologia, kryminalistyka, resocjalizacja, balistyka, grafologia	47
Szycie, hafciarstwo	67	Szycie, szydełkowanie, haft	17
Fotografia	55	fotografia	27
Zwierzęta, zoologia, behawiorystyka, weterynaria, arachnologia itp.	44	Zoologia, weterynaria, kynologia itd.	37
Moda, modeling, cosplay	44	Moda, jej historia, dandyzm	129
		Modeling	2
motoryzacja, pojazdy specjalistyczne	44	Motoryzacja	43
kosmetyka, makijaż, perfumiarstwo	41	Makijaż, kosmetologia, wizaż, pielęgnacja włosów itp..	31
Gotowanie, kulinaria, baristika, cukiernictwo	41	Gastronomia, gotowanie, kuchnie świata, enologia, baristika	43
Militaria, broń palna, wojskowość	33	Wojskowość, militaria	11
		Broń palna	5

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF. *Kolorem różowym zaznaczyłam przewagę jednego z dwóch typów zainteresowań; kolorem niebieskim – mniejsze liczebności.

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
Astronomia, kosmos	33	Astronomia, kosmos, astrofizyka	116
Rękodzieło	28	Majsterkowanie, <i>handmade</i>	15
Majsterkowanie, mikromodelarstwo	4		
Etnografia, antropologia	30	kultury, subkultury, etnologia	89
Technologie, robotyka	28	automatyka, technika, robotyka, <i>AI</i>	13
Taniec, <i>pole dance</i>	28	taniec teoria, tańczenie	7
Teatr	26	teatr	6
Medycyna, medycyna sądowa, ratownicza	24	Medycyna, ratownictwo	45
		medycyna sądowa	5
Zjawiska paranormalne, demonologia, astrologia, magia	19	zjawiska paranormalne, magia, <i>wicca</i> , astrologia itp.	32
Mechanika	17	mechanika	19
Prawo	17	prawo, legislacja	58
Architektura	14	architektura	8
Elektronika, elektryka, radiotechnika	14	elektryka, elektronika	13
Logistyka	4	kolej, transport, logistyka, spedycja	7
Transport, kolej	10		
<i>Piercing</i> , tatuaż	12	tatuaż, zdobienie ciała	11
Aktorstwo	11	aktorstwo	7
Dietetyka, zdrowe jedzenie	11	dietetyka, <i>zero waste</i> , weganizm itd.	25
Lotnictwo	11	lotnictwo, pilotaż, stewardessy	11
Seksuologia	11	seksuologia	69
		edukacja seksualna	74

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF. *Kolorem różowym zazaczyłam przewagę jednego z dwóch typów zainteresowań; kolorem niebieskim – mniejsze liczebności.

Tabela 6/9 D, Zainteresowania zadeklarowane przez respondentów Natalki i deklarowane zainteresowania dodatkowe, w lb.

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
Kino, reżyseria, montaż, itp.	8	Film, reżyserowanie, montaż, itd.	22
Ekologia, meteorologia	8	Ekologia, klimat	37
Botanika	7	Botanika, zielarstwo	12
<i>Biznes, zarobki</i>	7	<i>Biznes, własny</i>	360
Zarządzanie, <i>PR, HR</i> , marketing	6	Zarządzanie ludźmi, czasem	35
		Marketing, reklama, <i>copywriting, eventy</i>	5
Narkotyki, używki teoria	6	Substancje psychoaktywne	22
<i>Fitness, kulturystyka</i>	6	Kulturystyka, trening siłowy	4
Pedagogika	6	Nauczanie	6
Media, multimedia dziennikarstwo	5	Media, multimedia, dziennikarstwo	6
Religioznawstwo	4	Religioznawstwo	28
Projektowanie wnętrz, <i>dizajn</i>	4	<i>Dizajn</i> , projektowanie	20
Produkcja sztuki (realizacja dźwięku, filmów i filmików, muzyki)	4	Produkcja teatralna, filmowa, muzyki	18
Historia sztuki, konserwacja zabytków	3	Historia, teoria sztuki	25
Budownictwo	3	budownictwo, infrastruktura	2
Teologia, religia	2	Teologia, wiara, modlitwa	8
Wolontariat, pomaganie	2	Pomaganie	7
Poligrafia	2	Poligrafia, edytorstwo, typografia	6
<i>LGBT</i>	1	<i>Gender, LGBT</i> , transpłciowość	19
Bezpieczeństwo	1	Bezpieczeństwo wewnętrzne, cyber, drogowe	7
Fonetyka /fonologia	1	Językoznawstwo, lingwistyka	7
Logika	1	Logika	3

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF. *Kolorem różowym zaznaczyłam przewagę jednego z dwóch typów zainteresowań; kolorem niebieskim – mniejsze liczebności.

Tabela 6/9 E, Zainteresowania zadeklarowane przez respondentów Natalki i deklarowane zainteresowania dodatkowe, w lb

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
Harcerstwo	5	Wszystkiego, dużo rzeczy	203
Język polski	3	Dorośle życie - funkcjonowanie	195
Ludzie, towarzystwo	3	Rekrutacja na studia, zagraniczne też, do szkoły	146
Statystyka	3	Zawód konkretny, doradztwo	73
<i>Urbex, Urban exploration</i>	3	Rynek pracy, starania o pracę	71
Energetyka	2	Życie na studiach, w nowej szkole	63
Estrada, iluzje	2	Życie, jak żyć, sens życia, zaplanować przyszłość	53
Handel (prowadzenie sklepu)	2	Więcej o posiadanych już zainteresowaniach	45
Humanistyka ogólnie	2	Potrafię sam/a znaleźć informacje	41
Inżynieria	2	Jak zarabiać pieniądze w <i>realu</i> i w Internecie	37
Kaligrafia	2	Jak wybrać studia, szkołę	28
Komiksy	2	Trudne słowa, trudności w nauce, umiejętność uczenia się	18
Ogrodnictwo	2	Anatomia, fizjologia, ludzkie ciało	17
Pożarnictwo	2	Sukces, techniki autopromocji, autoprezentacji	17
Akrobatyka	1	Szczęście, życie bez stresu	14
Etyka	1	Emigracja - jak to zrobić	10
Florystyka	1	Rolnictwo, hodowla zwierząt, roślin	9
Fryzjerstwo	1	Życie pozagrobowe, śmierć	9
Genealogia	1	Dziewczyny, chłopaki zrozumieć	8
Kognitywistyka	1	Miłość, udany związek	7
Leśnictwo	1	Farmacja	7
Lutnictwo	1	Genetyka	6
Łowiectwo	1	Filologie	5
<i>Meme</i>	1	Maniery, <i>savoir vivre</i>	5
Metalurgia	1	Szachy	5

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
modelarstwo Gunpla	1	Tolerancja	5
Nawigacja morska	1	Joga medytacja	4
Optyka	1	Przemysł rakietowy	4
Retoryka	1	Archeologia, paleontologia	4
Roleplay	1	Samoobrona	4
Scenopisarstwo	1	Fizjoterapia	3
Stolarstwo	1	Medycyna starochińska, Ajurweda	3
Wędkarstwo	1	Retoryka	3
		Demokracja	2

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

Tabela 6/9 F, Zainteresowania zadeklarowane przez respondentów Natalki i deklarowane zainteresowania dodatkowe, w lb; BRAKI DANYCH i INNE ODPOWIEDZI

ZAINTERESOWANIA REALIZOWANE	LB	ZAINTERESOWANIA POTENCJALNE	LB
Nie mam zainteresowań, nic itd.	8	Nie, <i>chwilowo nie, niczego nie chcę się dowiedzieć, raczej nie</i> itd.	396
Żarty, ironia	8	Brak danych	152
Inne odpowiedzi (<i>jestem nudny</i> itd.)	3	Nie wiem	87
Brak danych	2	Żarty, ironia	13
Nie wiem	1	Trudno powiedzieć, <i>trudne pytanie</i> itd.	10
Trudno powiedzieć	1	Nie na temat, utyskiwania na szkołę, itd.	5
Wulgaryzmy	1	Wulgaryzmy	4
-	-	<i>Wszystko jedno, nieważne, byle zdać maturę</i> itd.	4
OGÓŁEM	24	OGÓŁEM	671

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

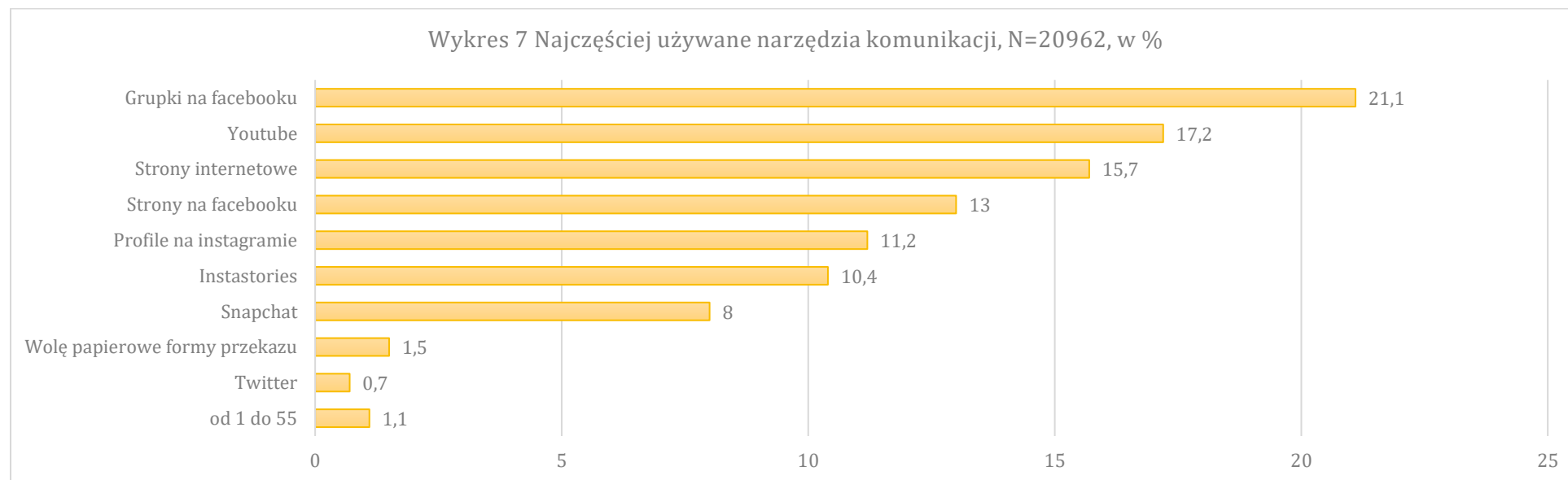
KILKA OGÓLNYCH WNIOSKÓW Z MEGA TABELI

Warto, wg mnie, przede wszystkim zwrócić uwagę na przełamanie stereotypu *ściślaka* i *humanisty*, któremu często ulegają nauczyciele.

Stosunkowo niewielu tu było *monomaniaków* skoncentrowanych tylko na jednej dziedzinie czy pasji. Z kolei, zaobserwowana w odpowiedziach na pytania 6 i 9 różnorodność zainteresowań jest niewątpliwie związana z dostępem do Internetu i łatwością pozyskiwania informacji. A zatem: *VIVAT INTERNET!* Bo dzięki niemu szkoła na masową skalę nie jest już w stanie zabić w młodych ludziach jednej z najcenniejszych ludzkich cech – czyli CIEKAWOŚCI ŚWIATA.

Wyniki z ostatniej tabeli drugiej serii (6/9 F) zdają się pośrednio potwierdzać, że respondenci Natałki nie tylko mają bogate i często niezwykle wyspecjalizowane zestawy zainteresowań, ale iż nikły *brak danych* w odpowiedziach na pytanie 6 i sporo jednak większy w odpowiedziach na pytanie 9 wskazują, że są oni zadowoleni z poziomu realizacji swoich pasji poznawczych i tego jak je realizują.

NATALKA: PYTANIE 7, KTÓRE FORMY PRZEKAZU SĄ DLA CIEBIE CZYMŚ CODZIENNYM? *których używasz/oglądasz najwięcej?*

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

KOMENTARZ

Muszę objaśnić kategorię *od 1 do 55* – oznacza ona łącznie rzadziej używane lub specjalistyczne komunikatory, ale też wskazano tu, po prostu, źródła informacji (jak np. *Wikipedia, e-booki*), *telewizje i radia internetowe, portale sprzedażowe*, itp. Jedynie 3 osoby napisały, że *nie używają* narzędzi, o które zapytała Natalka, zaś dalszych 8, iż

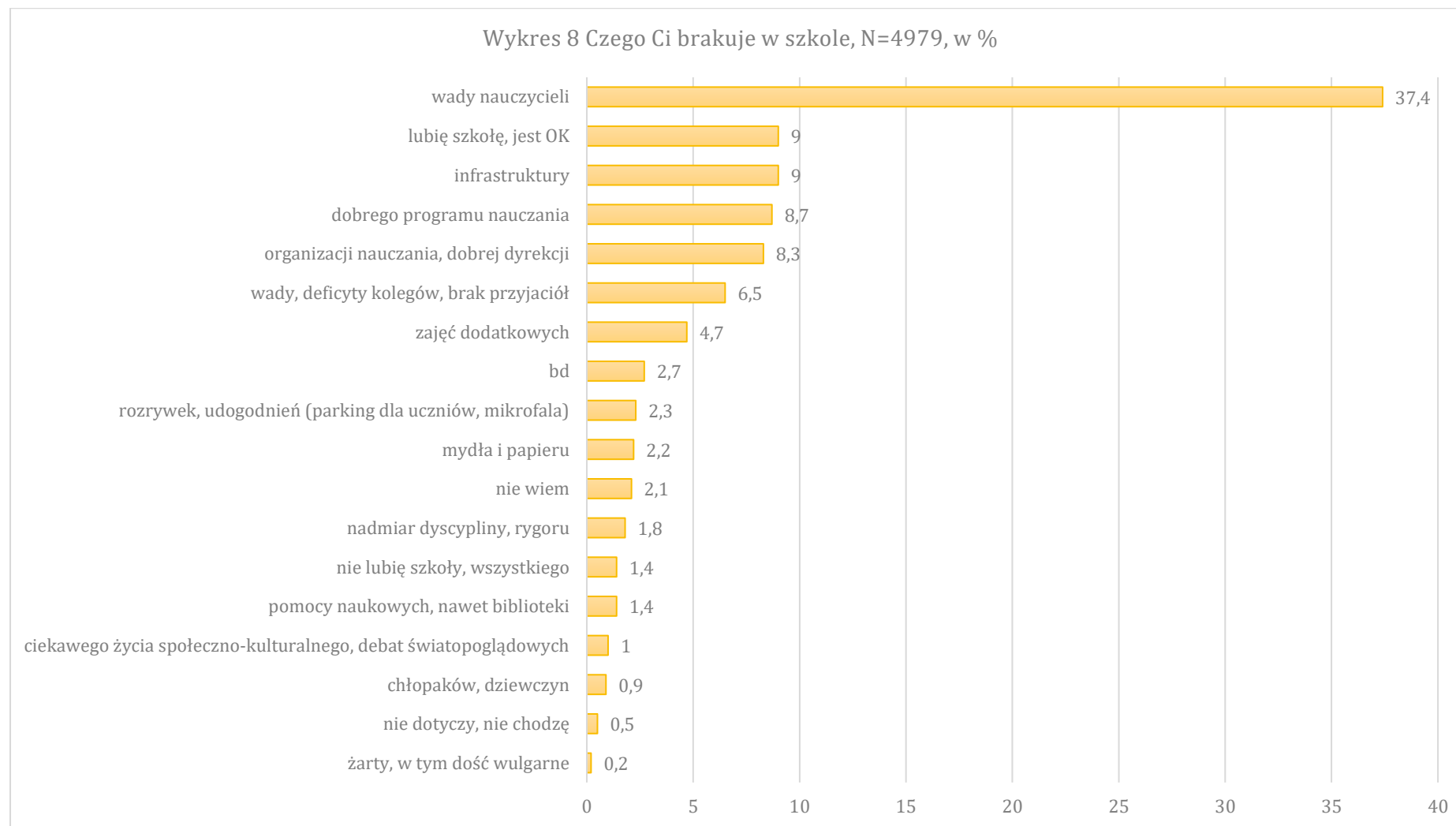
preferują *rozmowę na żywo* by się czegoś dowiedzieć. *Wulgaryzm* pojawił się tu tylko 1(!). Podobnie rzadko (po jednym razie) wymieniono konkretne *strony pornograficzne* i *złowieszczy Darknet*.

INTERPRETACJA

Zauważmy, jak dużą liczbę stanowią odpowiedzi na to pytanie: średnio Respondenci Natalki udzielili ponad 4 konkretnych odpowiedzi, opisujących *de facto* z czego korzystają w Internecie i/lub (zdecydowanie rzadziej) dzięki elektronicznym mediom.

Warto zaznaczyć, wg mnie, że trudno tu wyraźnie oddzielić to, co jest ŹRÓDŁEM INFORMACJI, od tego, co jest funkcją tworzenia WIĘZI SPOŁECZNO-KULTUROWYCH i zarazem od ROZRYWKI oraz – częściej, niż można by się spodziewać w świetle badań np. sprzed 10 lat – także TWÓRCZOŚCI. Wydaje się zatem, że w najbliższej przyszłości trzeba, obserwując to zjawisko, zdecydowanie przededefiniować różne pojęcia i sposoby myślenia o nich, np. o sztywnych hierarchiach funkcji komunikacyjnych, z których poznawcza (informacyjna) ciągle jest uważana za bezwzględnie najważniejszą we wszelkiej komunikacji. Tymczasem dla badanych osób może ona być tylko jedną z wielu, w danym kontekście wcale nie najważniejszą. Takie rozważania zresztą od dłuższego czasu można już w fachowej literaturze napotkać. Nie negując zatem wagi funkcji poznawczej sądzę, że zapewne najlepiej byłoby zrezygnować z koncepcji hierarchicznego porządkowania aspektów komunikacji i innych powiązanych z nią zjawisk na rzecz bardziej efemerycznych i dynamicznych układów spotykanych w konkretnym materiale empirycznym.

NATALKA: PYTANIE 8, CZEGO CI BRAKUJE W TWOJEJ SZKOLE?

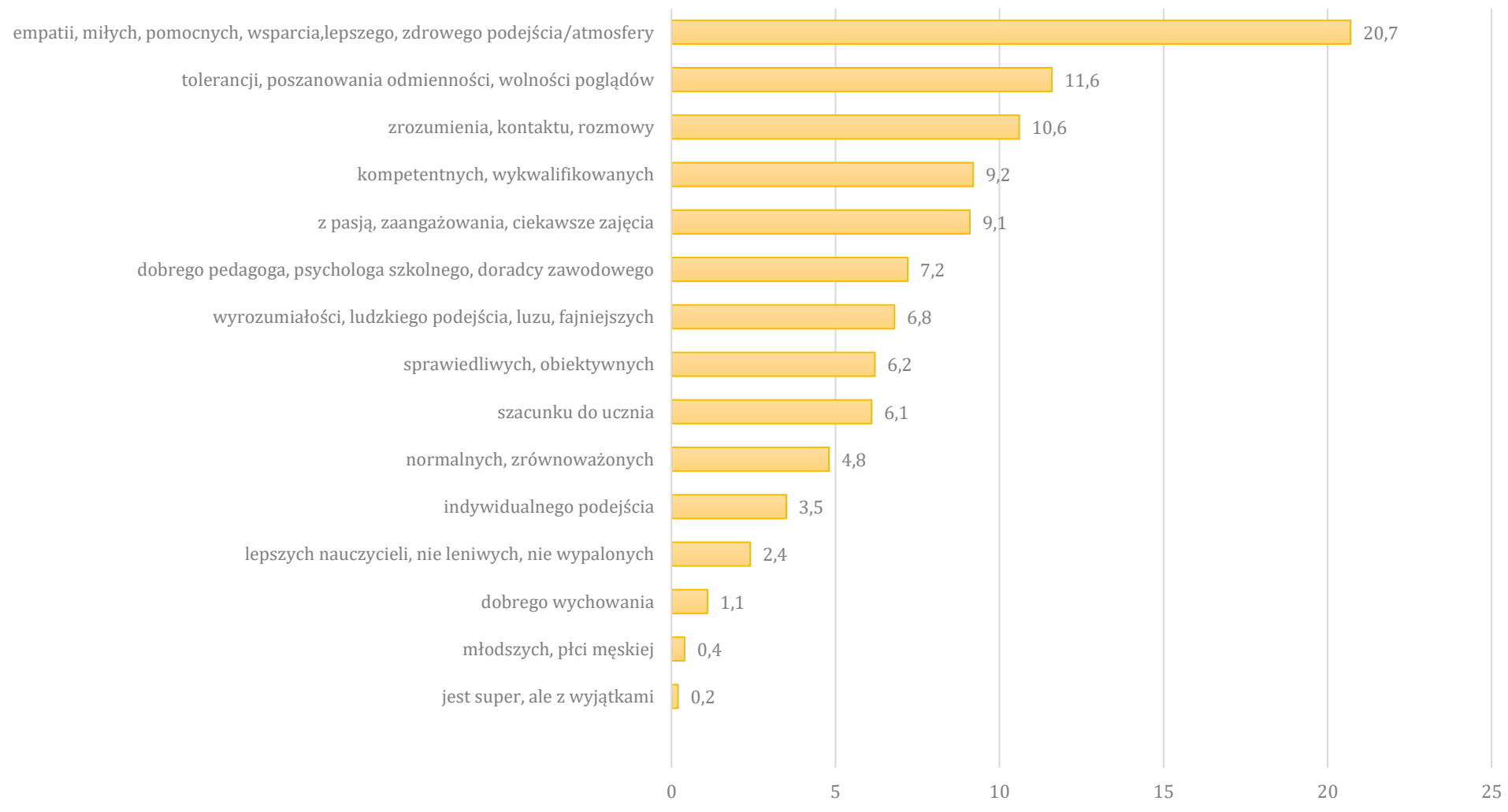

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

INTERPRETACJA

Przedstawiona powyżej struktura odpowiedzi na pytanie 8 może być zinterpretowana na wiele sposobów. Proponuję np. spojrzenie na bardziej ogólne kategorie. Jeśli w ten sposób uporządkujemy dane to tradycyjnie – największą kategorię szkolnych deficytów stanowią *WADY NAUCZYCIELI*, którym warto się, wobec tego, przyjrzeć dokładniej (por. wykres 8A). Drugą dominującą kategorię można wyodrębnić jako szkolne deficyty odnoszące się do *ORGANIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA* zarówno na poziomie ogólnopaństwowym (np. odnoszące się do *programów nauczania*), jak i w konkretnych szkołach – łącznie stanowią one – 23,5%. *BRAKI INFRASTRUKTURALNE* (od za wąskich korytarzy i braku biblioteki, przez brak pomocy naukowych, komputerów, wydajnych łącz internetowych, do stosunkowo często wskazywanych braków mydła i papieru toaletowego!) to razem 12,6% wskazań. Z tej kategorii wyłączyłam jednak: *muzykę na przerwach, parkingi, mikrofalówki, miejsca do robienia makijażu* itp. Jeśli idzie o *RÓWIEŚNIKÓW* to łącznie negatywnych wskazań było tu relatywnie niewiele: 8,4%. Do tej kategorii, natomiast, doliczyłam wskazania mówiące o deficytach *życia społeczno-kulturalnego* (*brak gazetki, debat itp.*) bowiem uważam, że w dużej mierze zależy ono od tego jak potrafią się zorganizować sami uczniowie. *Nota bene* widzę tu dużą zmianę: w mojej grupie wiekowej i w wielu rocznikach późniejszych niemal nikomu nie przyszłoby do głowy, żeby oczekiwać by szkoła organizowała zbyt duży obszar czasu i aktywności swych podopiecznych. Raczej chodziło o to by wyrwać się z niej jak najwcześniej i zająć własnymi pasjonującymi sprawami. (*Makijaż* też raczej *trenowano* poza szkołą).

Wykres 8A, Czego brakuje w szkole: **WADY NAUCZYCIELI**, N=1800 odpowiedzi, w %

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

INTERPRETACJA

BEZWZGLĘDNEJ AKCEPTACJI DLA NAUCZYCIELI NIE MA TU JAK WIDAĆ WCAŁE. Gdyby zaś dane z wykresu 8A uporządkować jeszcze inaczej, można byłoby wydzielić następujące, bardziej ogólne kategorie:

- odnoszące się do CECH ETOSOWYCH²¹ grupy zawodowej – łącznie 53,6% wskazań (*empatia, wsparcie, tolerancja, szacunek, zrozumienie, dobre maniery*);
- odnoszące się do KWALIFIKACJI PROFESJONALNYCH – łącznie 26,9% wskazań (*kompetencje, pasja, zaangażowanie w przedmiot, obiektywizm, pracowitość itp.*);
- INNE CECHY, w tym wskazania kontestujące *model szkolnej edukacji, itp cechy fizyczne nauczycieli* – łącznie 19,3%;
- śladową kategorię *JEST SUPER, ALE Z WYJĄTKAMI* – 0,2%.

We wszystkich badaniach młodzieży szkolnej jakie kiedykolwiek zrobiłam (od lat 90. XX wieku) i to niezależnie od tego czy używałam metody ilościowej (standaryzowanego kwestionariusza wywiadu), czy jakościowej (biograficzne, tematyczne i tzw. swobodne wywiady oraz obserwacje etnograficzne) główny problem w relacjach z nauczycielami jest taki sam jak i tutaj: BRAKI ETOSOWE. Od lat także co bardziej świadomi znawcy i badacze systemu edukacyjnego

---

²¹ Tadeusz Szawiel, Struktura społeczna i postawy a grupy etosowe. (O możliwościach ewolucji społecznej), (w:) "*Studia Socjologiczne*", nr 1/2, 1982, s. 171. Autor podaje następującą, wg mnie, dobrą definicję: "Na etos, w ujęciu typowo-idealnym składałby się zatem pewien zhierarchizowany zespół wartości oraz, co najważniejsze, ich określona <<przekładnia>> na zachowania społeczne. Przekładnia ta, jej taki a nie inny charakter, konstytuuje etos. Etos oznacza zatem zaangażowanie w określone wzory zachowań społecznych. Wartości przejawiają się w owych wzorach, kształtując w ten sposób życie codzienne." Więcej o tym: <http://ozkultura.pl/wpisy/2100>.

zgodnie stwierdzają, że trzeba go zbudować od nowa. Reformowanie lub oczekiwanie zmian *zakonserwowanego na beton* stanu nic pozytywnego już dać nie może. Podobnie jest z systemem kształcenia nauczycieli – wymaga on od lat zasadniczych zmian. Sam dostęp do zawodu, a może i rekrutacja na studia lub specjalizacje pedagogiczne powinny być poprzedzane solidnymi badaniami psychologicznymi, które – mówiąc najprościej – w pierwszym rzędzie wykluczą kandydatów do zawodu nie lubiących ludzi (jako indywiduów) oraz mizantropów.

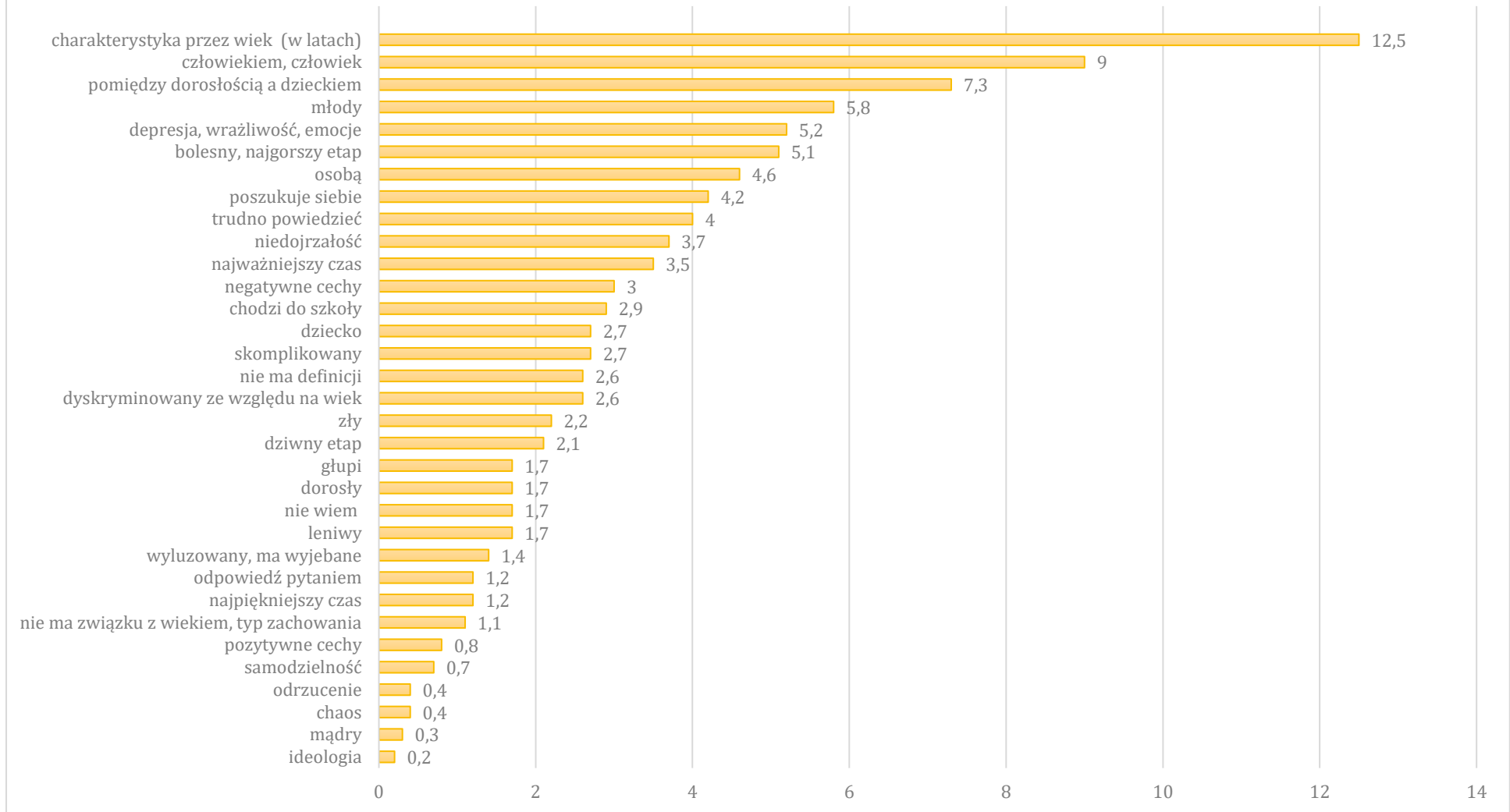
Podobnie jak w innych pytaniach wielu respondentów Natalki nie tylko wymieniło co im przeszkadza u nauczycieli, ale też uzasadniło dlaczego, więc trudno to interpretować jako zachcianki i *miganie się od nauki*. Np. spójne z zainteresowaniem tym, co nazwałam wyżej roboczo *autopsychologią* są dezyderaty dotyczące *indywidualnego podejścia i zrozumienia*. W uzasadnieniach pojawiały się naprawdę poważne problemy: *autyzm, zdiagnozowane inne choroby i niepełnosprawności, depresje, brak wsparcia w rodzinie* ,itp.

NATALKA: PYTANIE 10 KIM JEST NASTOLATEK? *możesz tu podzielić się swoją opinią jak i napisać coś dodatkowego ;))*
KOMENTARZ

Dotarliśmy do ostatniego pytania. Tu, podobnie jak w innych przypadkach, duża grupa respondentów Natalki udzieliła więcej niż jednej odpowiedzi, a także pojawił się kłopot z zakodowaniem różnorodności opisów. Na wykresie 10 przedstawiłam ogólną strukturę odpowiedzi.

Wykres 10 **KIM JEST NASTOLATEK?**, N=8211 odpowiedzi, w %

Źródło: Badanie Natalki, oprac. BF

INTERPRETACJA

Tu także można połączyć pewne typy odpowiedzi w *grubsze*, bardziej ogólne kategorie (8,3% stanowią odpowiedzi *trudno powiedzieć, nie ma definicji, nie wiem*). Poza tym można wydzielić w miarę wyraziste:

- CHARAKTERYSTYKI ZWIĄZANE Z WIEKIEM bądź liczonym w dokładnie podawanych ramach, bądź opisywanym w kategoriach społeczno-kulturowych – łącznie 31%;
- CHARAKTERYSTYKI TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z TZW. MORATORIUM²² lub też RYTUAŁAMI PRZEJŚCIA²³ pomiędzy dzieciństwem a dorosłością – łącznie 25,8%;
- CHARAKTERYSTYKI PODKREŚLAJĄCE CECHY GATUNKOWE (*homo sapiens*, ale i godnościowe, jeśli przyjąć za Maksymem Gorkim, że wszak „człowiek to brzmi dumnie”, zaś respondenci Natalki wielokrotnie wskazywali, że *nie są przedmiotami czy maszynami do nauki*) – łącznie 14,3%;
- CHARAKTERYSTYKI PODKREŚLAJĄCE MARGINALIZACJĘ SPOŁECZNO-KULTUROWĄ i NEGATYWNE ZAETYKIETOWANIE, głównie przez nauczycieli (por. wyżej) – łącznie 12,7%;
- CHARAKTERYSTYKI POZYTYWNE – łącznie 7,9%.

Przedstawiony obraz pokazuje takie cechy współczesnego nastolatka, jak:

---

²² Okres opóźnienia w podejmowaniu dorosłych zobowiązań.

²³ Praktyki społeczno-kulturowe związane ze zmianami statusu jednostek np. z dziecka na dorosłego.

- dążenie do obiektywizmu,
- bogata gama pasji i nierzadko bardzo specjalistycznych zainteresowań,
- potrzeba prawidłowych relacji opartych na poszanowaniu godności,
- liczne trudności psychiczne i społeczne.

Dorosłym czytelnikom naszej pracy polecam zwrócenie koniecznie uwagi na NIKŁY ODSETEK POZYTYWNYCH OPISÓW i SAMOOPISÓW KONDYCJI zbadanych osób. Nie jest to optymistyczne zakończenie niniejszych analiz, ale przynajmniej starałam się oddać główny sens tego badania.

Na koniec dziękuję Natalce, że mogłam znów zajrzeć do fascynującego świata młodych ludzi.